

DONELAIČIO ŽEMĖ

Leidžia Kristijono
Donelaičio draugija
Leidžiamas nuo 1992 m.

2023 m.
rugsėjis
Nr. 3 (244)

9 772424 509001

Kaina 2 Eur

Turinys

AKTUALIJOS

Klaipėdos krašto sukilimo vadas perlaidotas Klaipėdoje	3
Dr. Liucija Citavičiūtė: „Ne visada Donelaičio žemė bus tankų vamzdžiais ir sparnuotomis raketomis atskirta nuo civilizacijos“	5
Pirmą kartą surengtos Liuteroniškos kultūros dienos	7
Prisimintas Mažosios Lietuvos kultūros veikėjas, Tilžės Akto signataras Enzys Jagomastas	9
Jubiliejiniams metams – įspūdinga opera „Klaipėda“	11
Istoriniam įvykiui paminėti – naujas paminklas	13
Šventėje „Pūsk, vėjuži“ prisimintos ir svarbios asmenybės	14
Istorinėse nuotraukose prabyla Klaipėdos krašto praeitis.....	16
Parodoje „Apgiedokite Prūsijos žūtį“ – prūsiški kostiumai ir istoriniai dokumentai	17

SUKAKTYS

Lietuvininkas Viktoras Gailius.....	19
Paminėtos V. Gailiaus 130-osios gimimo metinės	21
Vydūno viešojoje bibliotekoje – tarptautinė konferencija „Vydūnas Lietuvoje, Detmolde ir Europoje“	22

KARALIAUČIAUS KRAŠTAS

Karaliaučiaus lietuvių bendruomenė uždaryta. Nebijokime kalbėti tiesą	24
---	----

NAUJOS KNYGOS

Lietuvių kova prieš germanizaciją Klaipėdos krašto mokyklose	25
--	----

NETEKTYS

Į Amžinybę palydėjome Rambyno dainių Eugenijų Skipitį	27
---	----

Pirmajame viršelyje – 2022 m. Kristijono Donelaičio medaliu „Širdings brolau“ už ilgametį Kristijono Donelaičio, Danieliaus Kleino, Liudviko Martyno Gedimino Rėzos ir kitų Mažosios Lietuvos asmenybių gyvenimo bei jų kūrybos nagrinėjimą ir populiarinimą, mokslinius darbus, kūrybą, straipsnius spaudoje apdovanota Mažosios Lietuvos raštijos tyrėja, vertėja Liucija Citavičiūtė (asmeninio achyvo nuotrauka).

Ketvirtajame viršelyje – 2023 m rugsėjį Klaipėdos skulptūrų parke vykusios iškilmingos ceremonijos metu buvo perlaidoti Klaipėdos sukilimo vado Jono Budrio ir jo žmonos Reginos Kašubaitės-Budrienės palaikai, sugrįžę į Lietuvą iš Jungtinių Amerikos Valstijų, Čikagos. Taip buvo atlikta Valstybės pareiga bei išpildytas J. Budrio noras ilsėtis gimtinėje (Klaipėdos miesto savivaldybės archyvo nuotrauka).

Leidžia:

Kristijono Donelaičio draugija

Vasario 16-osios g. 4–11,
LT-68300 Marijampolė
www.donelaitis.info
draugija@donelaitis.info

Redaguoja:

Algis Vaškevičius – redaktorius,
Gintaras Skamaročius –
K. Donelaičio draugijos
pirmininkas,
Remigijus Svilius – techninis
redaktorius

„Donelaičio žemės“ redkolegija:

G. Skamaročius (pirmininkas),
N. Kitkauskas, V. Gocentas,
V. Juraitis, Dž. Maskuliūnienė,
A. Matulevičius, R. Senapėdis,
V. Šilas

Spausdino BĮ „Baltijos kopija“
spaustuvė,
Kareivių g. 13B, Vilnius

Rankraštis pasirašytas spaudai
2023-09-29

Rankraščiai taisomi ir trumpinami
redakcijos nuožiūra.
Redakcijos nuomonė nebūtinai
sutampa su autorių nuomone

ISSN 2424–5097

Tiražas – 700 egz.

K. Donelaičio draugijos sąskaita:
LT917044060001135106

Projektą remia:

Klaipėdos krašto sukilimo vadas perlaidotas Klaipėdoje

Klaipėdos krašto sukilimo vado, vieno iš susijungimo su Lietuva organizatorių, pirmojo Klaipėdos krašto gubernatoriaus, diplomato Jono Polovinsko-Budrio (1889-1964) ir jo žmonos, šių veiksmų aktyvios dalyvės Reginos Kašubaitės-Budrienės (1902-1998) palaikai 2023 m. rugsėjo 22 d. perlaidoti Klaipėdoje. Skelbta, kad tai J. Budrio prieš mirtį išreikštos valios įvykdymas.

Valstybės garbės reikalas, pagarbos išraiška Lietuvos valstybės pareigūnui bei istorinių įvykių atminimo įprasminimas, tuo pačiu ir žmogaus bei šeimos valių įvykdymas yra atskiri klausimai, bet šiuo atveju jie iš dalies sutapo.

Ilgai Lietuvos Respublikos vadovai, valstybės ir praėjusios kadencijos Klaipėdos miesto valdžios institucijos šaipėsi ir priešinosi stipresniam Mažosios Lietuvos, tarp jų ir Klaipėdos lietuviškumo kūrėjų bei nacionalinių interesų gynėjų (Mažosios Lietuvos Tautinės tarybos (Tilžės) Akto (Pareiškimo) signatarų, lietuviškų organizacijų vadovų ar pavienių kultūros, švietimo ir kitų sričių veikėjų) įamžinimui Klaipėdoje. Ko bijota, kas draudė?

Panašiai buvo ir su paties 1923 m. Klaipėdos sukilimo organizavimu. Į Mažosios Lietuvos susijungimą su Lietuva dešimtmečiais, XVI a., bei ypač XIX-XX amžiais pradėjo vesti atskiri Mažosios (Prūsų) Lietuvos lietuviai ir jų organizacijos (veikę Prūsijos, vėliau - Vokietijos represinių struktūrų priespaudoje), o vėliau ir carinės Rusijos okupaciją vilkusių lietuvių veiksmai. Istorijos nuotrupos byloja, kad šiuos procesus skatino bei rėmė ir kitų šalių lie-

Urnos su J. ir R. Budrių palaikais Klaipėdos bažnyčioje.

Autoriaus nuotr.

tuviai, ypač Amerikoje. Tuometėje (1918-1922 m.) oficialiojoje, atsiuriančios Lietuvos Respublikos vadovybėje taip pat buvo daug baimių ir pasipriešinimo iki pat įtikinimo bei sutarimo veikti kartu iš abiejų pusių.

Kas pasikeitė, kas lėmė, kad šiandieninės oficialiosios Lietuvos valdžios institucijos apsisprendė ne tik pritarti, bet ir remti ne tiek J. Budrio kaip piliečio (su žmogiškaisiais "trūkumais"), kiek kaip sukilimo vado, Lietuvos atstovo (krašto valdytojo-gubernatoriaus) palaikų perlaidojimą Klaipėdoje? Ar atsižvelgiant į JAV lietuvių prašymą, padėjo Seimo nario Petro Gražulio 2022-06-03 raštas Vyriausybei, siūlant jai sudaryti komisiją dėl Budrių perlaidojimo Klaipėdoje?

Ar galime sakyti, kad valstybės institucijose pagaliau įvyko "valstybiškojo" mąstymo persilaužimas plačiąja prasme, ir ne tik šio veiksmo atžvilgiu? Tiesa, perlaidojimo metu dalis pareigūnų vis dėlto dar per stipriai akcentavo „privataus asmens ir šeimos valių“.

Klaipėdos savivaldybės naujasis meras Arvydas Vaitkus brandžiai pabrėžė: "Šiandien, praėjus šimtui metų po 1923 m. sausio įvykių, vis labiau suvokiame ir vis daugiau kalbame apie tai, kad prieš šimtmetį įvykęs Didžiosios Lietuvos ir Klaipėdos krašto susijungimas turi ypatingą reikšmę tam, kokia Lietuva buvo tuomet ir kokia ji yra šiandien."

Apie politinę šio įvykio reikšmę perlaidojimo dieną kalbėjau su filosofu ir rašytoju Arvydu Juozaičiu, Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus direktoriumi Jonu Geniu, o apie politinę reikšmę bei Amerikos lietuvių paramą (Mažajai) Lietuvai - su Lietuvos šaulių sąjungos išeivijoje (JAV) atstovu Ernestu Lukoševičiumi. Visi šių pokalbių dalyviai minėjo, kad tai yra istorinis įvykis.

Praėjus keletui dienų po perlaidojimo prisiminimais apie J. ir R. Budrius pasidalino perlaidojime dalyvavusios R. Kašubaitės-Budrienės dukterėčios, gyvenančios JAV - profesorė dr. Rima Kašubaitė-Binder ir Viktorija Kašubaitė-

Matranga. Su jomis, viešėjusiomis Marijampolėje (Kašubai yra kilę iš Liudvino), kalbėjosi Algis Vaškevičius. Su visų paminėtų pokalbių garso įrašais kviečiame susipažinti svetainėje www.donelaitis.info.

* * *

Rengiant šį straipsnį susipažinome su, tikėtina, pagal vyriausybės institucijų (Vyriausybė, Užsienio reikalų ministerija, Valstybės saugumo departamentas) 2022 m. užsakymą šiemet parengta išplėstine istorine pažyma „Dėl Jono Polovinsko-Budrio ir Reginos Kašubaitės-Budrienės perlaidojimo Klaipėdoje galimybių“. Ją parengė klaipėdietis istorikas dr. Dainius Elertas.

Pažymoje rašoma: „2023 m. Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos Respublikos šimtmečio sukakties pasirengimo ir pažymėjimo renginiai atkreipė dėmesį į istorinės ir kultūrinės atminties spragas. Buvo suprasta, kad iki šiol nepakankamai įsisąmoninta 1923 m. sausio įvykių Klaipėdoje reikšmė valstybei, visuomenei bei tarptautiniam kontekstui. Institucijos, suinteresuota visuomenė, pavieniai asmenys vėl atkreipė dėmesį į Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos Respublikos karinės operacijos vado J. Polovinsko-Budrio asmenybę, vaidmenį ir reikšmę.“

Prisiminta, kad viešai ir bendražygių liudijimu jis ne kartą išreiškė valią amžinojo poilsio atgulti Klaipėdoje laisvoje Lietuvoje.

Tokį norą lėmė išskirtinė Klaipėdos miesto vieta jo gyvenime. Čia gautas Budrio slapyvardis išstūmė Polovinsko pavardę. Jį priėmė ir artima bendražygė R. Kašubaitė, uostamiestyje tapusi žmona. Radikalus tapatybės virsmas lydėtas svarbių pareigų – žvalgybinės, karinės operacijos vadas, Lietuvos Respublikos atstovas Klaipėdoje, pirmasis Klaipėdos krašto guber-

Budriai 1932 m. Šeimos archyvo nuotr.

natorius, sukurtos šeimos galva ir veiksmų Klaipėdoje”.

Galima daryti išvadą, kad Lietuvos oficialus posūkis šioje istorijoje atsirado spaudžiant visuomenei bei didėjant dalies politikų brandai gerbti lietuvišką paveldą ir interesus.

Priklausomai nuo vertybių ar interesų, įvairios visuomenės grupės 1923 m. sausio įvykius vadina skirtingais pavadinimais: Mažosios ir Didžiosios Lietuvos lietuviai, ypač kultūros ir švietimo veikėjai tiek tada, tiek dabartiniu metu džiaugiasi lietuvių ir Lietuvos atskirų istorinių žemių susijungimu (suvienijimu – 2003 m. Klaipėdoje pastatyta „Vienybės arka“), sukilimu, atvadavimu. Verslininkai matė ir dabar pabrėžia uosto svarbą ir jo teikiamą naudą, dalis valdžios struktūrų, tarsi pasididindamos savo „uniformos“ nuopelnus, tai vadina prijungimu. Ne paslaptis, kad šio veiksmo priešinkai antilietuviai bei tuomečiai fašistai taip pat tai vadina prijungimu ar netgi okupacija.

Verta priminti, kad lietuvininkai 1918 m. lapkričio 30 d. Mažosios Lietuvos Tautinės tarybos (Tilžės) Aktu (Pareiškimu), pradėdant eiti į šį veiksmą, jį įvardino Mažosios Lietuvos priglaudimu prie Didžiosios Lietuvos.

Būtina pabrėžti, kad būtent šio Akto bei istorinio lietuviškumo

proporcijų dėka Klaipėdos kraštas Versalio taikos konferencijoje ir vėlesniuose Antantės (tuometės „Europos valdžios“) sprendimuose buvo teisiškai ir politiškai išskirtas iš Rytprūsių kaip „nevokiškas, tik ilgą laiką okupuotas“. Taigi, praktiškai tuo pritarta reikštam Lietuvos dalių susijungimui.

* * *

Čikagoje, atkasus J. ir R. Budrių palaikus, jie buvo kremuoti (sudeginti). Urnos buvo parskraidintos į Lietuvą, surengiant iškilmingus susitikimus-atsisveikinimus Vilniuje bei Kaune. Rugsėjo 22 d. Klaipėdoje, Skulptūrų parke, greta paminklo Sukilėliams buvo palaidota pusė Budrių palaikų (pelenų) dalis, likusios jų palaikų dalys rugsėjo 23 d. buvo perlaidotos ankstesnėje kapavietėje Čikagoje, Tautinėse lietuvių kapinėse.

Jo biografijoje taip pat įrašyta, kad J. Polovinskas, bene vienintelis iš tuometės Lietuvos saugumo tarnybos vadovų profesionalų penkerius metus – 1915–1920 m. yra dirbęs kontržvalgybos darbą Rusijoje, apdovanotas carinės Rusijos 2 ordiniais ir 3 medaliais; už vėlesnę tarnybą Lietuvos Respublikai apdovanotas Vyčio kryžiaus 2-ojo ir 4-ojo laipsnių ordiniais.

1924 m. spalio 21 d. Prezidento dekretu jis paskirtas pirmuoju Klaipėdos krašto gubernatoriumi, tačiau, po lietuvių partijų nesėkmės per pirmuosius rinkimus į Klaipėdos krašto seimelį 1925 m. lapkritį pasitraukė iš gubernatoriaus pareigų.

1928 m. sausį J. Budrys paskirtas Lietuvos konsulu Karaliaučiuje, nuo 1933 m. lapkričio buvo Lietuvos generaliniu konsulu Rytų Prūsijoje. Nuo 1936 m. lapkričio iki mirties jis ėjo Lietuvos generalinio konsulo pareigas Jungtinėse Amerikos Valstijose.

Gintaras Skamaročius

Dr. Liucija Citavičiūtė: “Ne visada Donelaičio žemė bus tankų vamzdžiais ir sparnuotomis raketomis atskirta nuo civilizacijos”

Pernai K. Donelaičio medalis “Širdings brolau” skirtas Mažosios Lietuvos raštijos tyrėjai, vertėjai Liucijai Citavičiūtei už ilgametį Kristijono Donelaičio, Danieliaus Kleino, Liudviko Martyno Gedimino Rėzos ir kitų Mažosios Lietuvos asmenybių gyvenimo bei jų kūrybos nagrinėjimą ir populiarinimą, mokslinius darbus, kūrybą, straipsnius spaudoje. Siūlome skaitytojų dėmesiui pokalbį su ja.

– Esate filologė, vertėja, Mažosios Lietuvos lietuvių raštijos tyrėja, nuo 2002 metų – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bendradarbė, humanitarinių mokslų daktarė. Kaip susidomėjote Mažosios Lietuvos tematika, kas lėmė, kad ėmėte į ją gilintis ir tyrinėti?

– Esu kilusi iš katalikiškos Žemaitijos, paties vyskupijos centro – Telšių. Ankstyvoje vaikystėje Prūsija į mano sąmonę pateko iš Mamos Elenos dainų ir pasakojimų apie spaudos draudimą (keletą knygelių buvo išsaugojęs Bočius Pranciškus). Ta žemė man atrodė paslaptina, užburta karalystė, kurioje buvo rašoma lietuviškomis, bet kitokiomis raidėmis, ir aš pažadėjau sau tą mistinę žemę surasti.

Pirmas atradimas buvo DONELAITIS. Tada samonėje išsikristalizavo ir visa Mažoji Lietuva – *Donelaičio žemė*. Studijavau Vilniuje vokiečių filologiją ir švietisios atminties lituanistas prof. Juozas Girdzijauskas pasiūlė rašyti diplominį darbą apie pirmuosius lietuviškų giesmių vertimus iš vokiečių kalbos. Liuteronų giesmės man “atrakino” Mažąją Lietuvą.

Liucija Citavičiūtė Vemare, Vokietijoje.

Vėliau profesorius pasiūlė išversti Kristijono Gotlybo Milkaus ir Gotfrydo Ostermejerio lituanistinių raštų (XVIII a.) iš vokiečių kalbos. Juos išleido valstybinės leidyklos. Taip pradėjau grimzti į Mažąją Lietuvą. Esu dėkinga dar dviems ryškioms asmenybėms – disertacijos vadovui prof. Domui Kaunui ir doc. dr. Sigitui Narbutui, pakvietusiam dirbti į institutą, kur dirbu iki šios dienos.

– Jūs išvertėte ir spaudai parengėte G. Ostermejerio „Rinktinis raštus“ (1996 m.), M. Rėzos „Lietuvių kalbos seminaro istoriją“ (2003 m.), skelbėte Mažosios Lietuvos senosios lietuvių raštijos tekstus, o svarbiausiu jūsų veikalu laikoma 2005 m. pasirodžiusi monografija „Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras: istorija ir reikšmė lietuvių kultūrai“. Trumpai apibendrinant, kokia ta reikšmė?

– Apie dešimtmetį “klaidžiojau” po XVI–XVIII a. lietuvių raštiją, nerasdama ilgalaikio pa-

keleivio, ir per tą laiką gerokai priartėjau prie Mažosios Lietuvos (dabar vadinu – *Prūsijos Lietuvos*) paslapties. Mano “bičiuliu” tapo ne Donelaitis, nors esu suradusi ir publikavusi nežinomą jo laišką, kuriame jis skundžiasi karaliui dėl krušos nuostolių ir prašo kompensacijos, bet pirmiausiai – savo parapijiečiams.

Mano pakeleiviu tapo Liudvikas Rėza – Karaliaučiaus profesorius, iki mirties 30 metų vadovavęs Lietuvių kalbos seminarui. Beje, Karaliaučiaus universitetas yra vienintelė pasaulyje aukštoji mokykla, kur lietuvių kalba daugiau kaip 200 metų dėstyta kaip savarankiška akademinė disciplina.

Rėza subūrė lituanistinį sąjūdį, įtraukdamas į lietuvių raštijos darbą savo absolventus ir kunigus senjorus. Nors nauja lingvistų karta išvadino Rėzą kalbininkumėgėju, jo įkvėptas sąjūdis kėlė lietuvių savimonę ir tautos švietimo lygį. Liudvikas Rėza – tai mūsų Vincas Kudirka, tautos ir

tautiškumo ugdytojas, nors visada išliko lojalus Prūsijos karalystės pilietis.

– **Jus itin domina M. Rėzos kūrybinio palikimo tyrimas ir publikavimas, rengėte jo daugiatomį „Raštų“ rinkinį (numatyta išleisti 10 tomų), buvote apdovanota penktąja Liudviko Rėzos premija už Kuršių nerijai reikšmingą, aktyvią ir kūrybingą veiklą. Kokių atradimų esate padariusi šioje srityje?**

– Rėzos vardas žinomas kiekvienam: jis – Donelaičio kūrybos ir liaudies dainų leidėjas. Bet tik tiek. Tik leidėjas. O pasirodo, jo literatūrinis paveldas sugula į 10 tomų. I–II–III-ame tomuose pristatėme plataus spektro mokslo darbus – veikalus ir traktatus, daugelis jų skirta lituanistikai. IV–V-ame tomuose atskleidėme Rėzos veiklą tiriant ir publikuojant reikšmingiausius lietuviškus literatūrinius tekstus (Kristijono Donelaičio *Metus* ir Prūsijos lietuvių dainas).

VI tome atvertas Rėzos asme-

nis archyvas. Dabar rengiamas septintasis tomas, skirtas Rėzos poezijai. Jau planuojamas ir VIII tomas – prozos kūriniai. IX–X tomai bus skirti Rėzos „Biblijai“ – Senajam ir Naujajam Testamentui. Bet ten jau naudosimės šiuolaikinėmis technologijomis. Apie kiekvieno tomo naujoves tektų pasakoti atskirai...

– **Esate teigusi, kad Kristijono Donelaičio poema „Metai“ parašyta ne tuo laikotarpiu, kaip esame įpratę manyti (apie 1765–1775), o taip pat kad šios poemos dalys sukurtos ne tokia eilės tvarka, kaip dabar įprasta laikyti (pradedant nuo „Pavasario linksmybių“). Kodėl taip manote, kokie faktai tai liudija?**

– Dėl Donelaičio „Metų“ kompozicijos mano versija buvo tokia: kūrinio pratarmėje Rėza rašė, kad dvi dalys dingo per prancūzų karą. Bet kaip tik tuo metu (XIX a. pr.) Jordanas turėjo poeto našlės perduotas *Pavasario* ir *Vasaros* dalis. Ankstesnės dvi dalys (kurių našlė

jau nebeturėjo) galėjo būti dingusios per Septynerių metų karą, kai 1757 m. rugpjūčio 2 d. buvo užimta ir nusiaubta Tolminkiemio klebonija. Taigi, yra pagrindo manyti, kad anksčiau parašytos *Rudens* ir *Žiemos* dalys. Tačiau kompozicija nėra esminis dalykas. Labai rekomenduočiau paskaityti Vaido Šerferio tyrimus.

– **Esate parašiusi apie 50 mokslinių straipsnių, spausdintų įvairiuose leidiniuose, pelniusi nemažai apdovanojimų – ir jau minėtą L. Rėzos premiją, ir Martyno Mažvydo premiją „Už nuopelnus Lietuvos valstybės kalbai ir raštijos istorijai“ (2005). Ką jums reiškia apdovanojimas K. Donelaičio medaliu „Širdings brolau“?**

– Darbuojantis apie 20 metų vienoje srityje, tikėtina retsykais sulaukti įvertinimo. Už tai esu dėkinga. Tačiau Kristijono Donelaičio medalis man buvo visiška staigmena. Ir ypač maloni. Kas nenorėtų būti paties Donelaičio taip šiltai pavadintas „širdingu Broliu ar Sese“ ir pakviestas į draugus? Labai gerbiu Donelaičio draugijos steigėjus ir puoselėtojus, dirbančius šventą mūsų kultūros darbą. Susidomėjusi skaitau (dabar jau internetu) informatyvų bei profesionalų leidinį „Donelaičio žemė“ ir džiaugiuosi, kad jis mane pakalbino.

– **Ką galėtumėte ir norėtumėte palinkėti mūsų žurnalo skaitytojams?**

– Tegu žurnalo skaitytojai išlieka kantrūs ir pozityvūs. Ne visada Donelaičio žemė bus tankų vamzdžiais ir sparnuotomis raketomis atskirta nuo civilizacijos. Galvokim apie tai, kiek daug nuveiksime, kai vėl galėsime priglusti prie savo raštijos ir istorijos ištakų – Mažvydo, Donelaičio, Rėzos, Vydūno, Vaidevučio ir Prutenio – žemės.

Liucija Citavičiūtė skaito paskaitą.

Asmeninio albumo nuotraukos

Pirmą kartą surengtos Liuteroniškos kultūros dienos

Pirmoji lietuviška knyga Martyno Mažvydo „Katekizmas“, pirmoji poema lietuvių kalba Kristijono Donelaičio „Metai“ – tai tik nedidelė dalis liuteroniškos kultūros indėlio į Lietuvos istoriją, kuris buvo kuriamas tuometėje Prūsijoje, Mažojoje Lietuvoje. Su itin ryškiu liuteroniškos kultūros palikimu Lietuvai plačiau visuomenę supažindino neseniai pirmą kartą Klaipėdos krašte vykusios Liuteroniškos kultūros dienos.

Pasak istoriko ir Liuteroniškos kultūros dienų vieno iš pranešėjų istoriko dr. Artūro Baublio, liuteronybė Lietuvai davė labai stiprius švietimo pagrindus ir galimybes semtis tuometinės pasaulietiškos kultūros.

„Visų pirma, liuteronybė darė didžiausią įtaką švietimui, kuris protestantų bendruomenėse buvo siejamas su gimtosios kalbos mokymosi poreikiu. Pradėjo rasti pradinės ir vidurinės mokyklos. Karaliaučiuje atsirado universitetas, kuriam kaip alternatyva kūrėsi ir Vilniaus universitetas. Tai skatino religinę bei kartu ir politinę polemiką, kuri savo ruožtu labai intensyviai veikė spaudos atsiradimą ir raidą. Visi šie veiksniai skatino išsilavinimo reikšmės ir jo plėtros procesus“, – teigė istorikas.

A. Baublio teigimu, šiandien Lietuvoje dar yra išlikusių praėjusių amžių liuteroniškos kultūros simbolių, o daugiausiai jų mūsų šalyje galima pastebėti Mažojoje Lietuvoje, Klaipėdos krašte.

Pasak evangelikų liuteronų kunigo Remigijaus Šemeklio, liuteroniškos kultūros paveldo Lietuvoje galėtų būti ir daugiau, tačiau po Antrojo pasaulinio karo jis brutaliai buvo naikinamas sovietų, nes

Muzikologės, Mažosios Lietuvos ir Klaipėdos krašto muzikinės kultūros tyrinėtojos, profesorės Daivos Kšanienės pranešimas „Liuteroniška tradicija Mažosios Lietuvos muzikoje“.

okupantų valdžia jį siejo su vokieškosios kultūros palikimu ir vertybėmis.

„Tragiškumas yra tame, kad Prūsijoje naikino vokiečius, o pasirodo, kad kartu sunaikino praktiškai ir visą Mažosios Lietuvos paveldą. Sunaikinta tai, kas buvo kuriama ir sukurta nuo Mažvydo ar Donelaičio laikų. Todėl dabar, deja, jau nesužinosime, kaip būtų atrodęs šis kraštas, kuriame ne tik buvo palikti skaudūs randai, bet ir suduoti mirtini smūgiai, dūriai ir paleistas kontrolinis šūvis...“, – teigė kunigas R. Šemeklis.

Rugsėjo 22–24 d. vykusių Liuteroniškos kultūros dienų vienas organizatorių Darius Edvardas Anužis teigė, kad idėja pirmą kartą Klaipėdos krašte rengti liuteroniškos kultūros dienas kilo po Klaipėdos skulptūrų parko rekonstrukcijos.

„Su bendraminčiais diskutavome, kad rekonstruojant parką per menkas dėmesys buvo skirtas

parko teritorijoje esančioms senosioms kapinėms, kuriose Amžinybėn atgulė bemaž 40 tūkstančių įvairių konfesijų miestiečių, kurių dauguma buvo protestantai. Kapinės – tai bet kurios bendruomenės šerdis, šaknys, ir kaip mes gerbiame praeitį, tokiu pat kampu projektuojame savo ateitį.

Pagalvojome, kad šiandien liuteroniška kultūra ir jos indėlis į krašto raidos procesus yra pamiršti, o ir dabartinė karta neturėjo galimybės gerai pažinti šios kultūros reikšmingumą ne tik visam Klaipėdos ir pamario regionui, bet ir visai Didžiajai Lietuvai“, – sakė D. E. Anužis.

Jam pritarė ir Klaipėdos evangelikų liuteronų parapijos kunigas Reinholdas Moras. Pasak kunigo, liuteronybė turėjo itin svarbią reikšmę Klaipėdos krašto ir viso pamario regiono socialinei, kultūrinei ir architektūrinei raidai, todėl šiandieniniai šio krašto gyventojai turėtų plačiau su susipažinti su šia kultūra.

Klaipėdos kamerinio orkestro (vad. Mindaugas Bačkus) ir choro „Aukuras“ (vad. Tomas Ambrozaitis) koncertas.

„Juk vadinamoji Mažoji Lietuva tęsėsi nuo Nemirsetos iki pat Smalininkų. Šiose teritorijose lyg šiol yra išlikusių įvairių kultūrinių ir geografinių paminklų, o ne viena čia gyvenančių žmonių karta savyje nešioja ir liuteronybės pradą. Todėl itin svarbu, kad žmonės turėtų kuo platesnes galimybes plačiau sužinoti apie savo regiono šaknis“, – sako kunigas R. Moras.

Liuteroniškos kultūros dienų renginiai vyko įvairiose Klaipėdos krašto vietovėse. Rugsėjo 22 d. jie prasidėjo Žukų evangelikų liuteronų bažnyčioje, kurioje susirinkusieji turėjo galimybę išgirsti istorikės doc. dr. Silvos Pocytytės paskaitą apie Klaipėdos krašto istorijos ir kultūros išskirtinumą ir išgirsti Lietuvos nacionalinės filharmonijos kamerinės muzikos ansamblio „Čiurlionio kvartetas“ koncertinę programą „Pasaulio muzika“.

Liuteroniškos kultūros renginiai vyko ir Klaipėdoje, Kintuose ir Kretingalėje. Klaipėdos piliavietės rytinės kurtinos salėje paskaitas aktualiomis Klaipėdos krašto istorinėmis temomis skaitė archeologė dr. Raimonda Nabažaitė, jau minė-

tas istorikas ir religijotyrininkas dr. Arūnas Baublys, mokslininkė Kotryna Rekašiūtė, o diskusijai vadovavo Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus direktorius, istorikas dr. Jonas Genys.

Rugsėjo 24-ąją, sekmadienį Klaipėdos gyventojai ir miesto

svečiai buvo kviečiami į šventines pamaldas Klaipėdos evangelikų liuteronų bažnyčioje, o po jų – į Skulptūrų parke vykusią miesto senųjų kapinių pagerbimo ceremoniją. Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Klaipėdos fakultetų salėje pranešimą apie liuteroniškas tradicijas Mažosios Lietuvos muzikoje skaitė muzikologė, prof. Daiva Kšanienė, psalmę deklamavo aktorė Nijolė Sabulytė, koncertavo Klaipėdos kamerinis orkestras (vad. Mindaugas Bačkus) ir choras „Aukuras“ (vad. Tomas Ambrozaitis). Koncertą užbaigė bendra tradicinė liuteroniška giesmė „Paimki mano ranką“, kuri buvo atliekama akompanuojant Klaipėdos kameriniam orkestrui.

„Liuteroniškos kultūros dienų“ renginių programa baigta vakaro malda Karklėje, prisimenant su naikintas liuteroniškas bažnyčias Klaipėdos krašte.

DŽ informacija

Renginiuose dalyvavo ir Marijampolės liuteronų-evangelikų bažnyčios kunigas Vaidas Klesevičius su žmona muziejininke Vale. Rengėjų nuotraukos

Prisimintas Mažosios Lietuvos kultūros veikėjas, Tilžės Akto signataras Enzys Jagomastas

Visuomenininko, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro vyresniojo patarėjo, dr. Raimundo Kaminsko iniciatyva neseniai buvo organizuoti Mažosios Lietuvos kultūros veikėjo, bibliofilo, verslininko, leidėjo, Tilžės Akto signataro Enzio Jagomasto (1870 – 1941) atminimo renginiai. Juos surengė XXVII knygos mėgėjų draugija, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių bendrija bei Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga.

Pasak XVII knygos mėgėjų draugijos pirmininkės Dalios Poškienės, knygos žmonėms ši asmenybė yra gerai žinoma, o jo kultūrinis palikimas yra saugojamas Kauno technologijos universiteto (KTU) bibliotekoje, spaustuvės „Lituania“ archyvas bei E. Jagomasto dienoraštis – Lietuvos

Mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje. Pačios vertingiausios E. Jagomasto knygos yra išvežtos į Vokietiją.

Renginių metu vyko pažintinė ekskursija KTU bibliotekoje, kurioje Retų spaudinių grupės vadovė Edita Korzonaitė parengė parodą iš E. Jagomasto saugojamo fondo, supažindino su KTU bibliotekos istorija, unikaliais saugyklose saugojamais žymių žmonių knygų rinkiniais. Specialiai parengtoje parodoje buvo pristatyti leidiniai apie E. Jagomasto ir jo šeimos darbus.

Enzys Jagomastas – vienas žymiausių XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Mažosios Lietuvos kultūros veikėjų, savo prasmingą gyvenimą paskyręs spaudai. Jis gimė Lumpėnuose, netoli Rambyno kalno ir Martyno Jankaus išgarsintų Bitėnų, ten lankė pradinę mo-

kyklą. Ją baigęs, 1884 m. rudenį persikėlė į Tilžę ir Oto Mauderodės spaustuvėje pradėjo mokytis spaustuvinininko amato, kartu ruošėsi eksterno egzaminams, svajojo apie mokytojo darbą, bet neturėjo tam sąlygų.

Besimokydamas spaustuvininko amato, skaitė lietuviškas knygas, laikraštį „Aušra“, buvo Tilžėje leisto lietuviško laikraščio „Žemaičių ir Lietuvos apžvalga“ (1890-1896) atsakinguoju redaktoriumi. Išleido Maironio poemą „Tarp skausmų į garbę“ (1895) ir tapo pirmuoju jos leidėju.

1896 m. Tilžėje jis įkūrė spaustuvę – leidyklą „Lituania“, kuri leido lietuviškus laikraščius „Laukininkas“, „Svečias“, „Naujasis Tilžės keleivis“, jo priedą „Keleivio draugas“, „Lietuviškas laiškas“, „Aušra“ ir kitus. Čia 1913-1914 m. buvo spausdinami trys

Prūsų lietuvių laikraščiai “Pagelba”, “Prūsų Lietuvos savaitraštis” ir “Varpas”.

Spaustuvė veikė iki 1941 metų ir iš viso išleido 370 knygų, brošiūrų ir lapelių bei 20 periodinių leidinių. Kalendoriuose E. Jagomastas populiarino bibliofiliją, rašė apie pirmąsias knygas, brangiausius pasaulio leidinius, pvz., apie J. Gutenbergo Bibliją (1465), šlovino meilę ir pagarbą knygai.

Po nepriklausomybės atgavimo 1919-1923 m. E. Jagomasto spaustuvė pradėjo spausdinti knygas, kurios iš Tilžės pasiekdavo ir Lietuvą. Nuo 1937 metų spaustuvės veiklai vadovavo E. Jagomasto sūnus Dovas, o pats E. Jagomastas

atsidėjo kūrybai, visuomeninei veiklai, buvo Tilžės lietuvių kultūros draugijos bibliotekininku.

E. Jagomasto ir jo šeimos narių švietėjiška, kultūrinė veikla netiko to meto okupacinei valdžiai. Jo spaustuvė ir joje sukrautos knygos bei kitas turtas buvo konfiskuotas. 1941 metais Jagomastų šeima persikėlė į Vilnių. Okupantai neužmiršo Jagomastų veiklos, surado ir 1941 m. rugpjūčio 23 d. sušaudė Paneriuose.

1996 m. tuomečio Panerių memorialo vadovo Algio Karoso iniciatyva, minint 55-ąsias Jagomastų žūties metines 1941 m. rugpjūčio 21–23 d. Paneriuose nužudyto Enzio Jagomasto ir jo šeimos

atminimą, pastatytas paminklinis akmuo. Ant jo užrašas: „MAŽOSIOS LIETUVOS SPAUDOS LEIDĖJO IR PLATINTOJO ENZIO JAGOMASTO IR JO ŠEIMOS, NUŽUDYTOS 1941 08 23 ATMINIMUI“.

Paminklinį akmenį tada pašventino Vilniaus evangelikų liuteronų parapijos antrasis kunigas Valdas Aušra, Arkikatedros monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas. 2001 m. liepą paminklas buvo rekonstruotas. Iki šiol Jagomastų palaikai neatrasti ir neperlaidoti.

Kasmet rugpjūčio 23-iąją, Jagomastų žūties bei Juodojo kaspino dieną, vyksta šios šviesios lietuvininkų šeimos pagerbimas, tačiau, D. Poškienės įsitikinimu, mūsų valstybei, mūsų knygos puoselėtojams reikėtų atrasti Jagomastų šeimos palaikus ir deramai palaidoti. Minėjimo dalyviai pateikė pasiūlymą kreiptis į Kauno ir Vilniaus miestų savivaldybes ir siūlo E. Jagomasto vardu pavadinti gatvę, skverą, aikštę.

1961 m. Jungtinėse Amerikos Valstijose (JAV) įkurtas E. Jagomasto fondas. Enzio Jagomasto atminimo įamžinimu rūpinasi Lumpėnų (Pagėgių savivaldybė) pagrindinės mokyklos, kurioje jis mokėsi atstovai. Mokykloje įrengta ekspozicija, kurioje eksponuojami ir kai kurie svarbiausi Jagomastų šeimos dokumentai, atspindintys šios šeimos žygdarbį.

2007 m. prie Lumpėnų (Pagėgių savivaldybė) pagrindinės mokyklos E. Jagomasto atminimui įamžinti iškilmingai atidengta lenta, o nuo 2009 m. Lumpėnų pagrindinei mokyklai suteiktas Enzio Jagomasto vardas.

Prie paminklinio akmens sušaudytai Enzio Jagomasto šeimai atminti Paneriuose, Vilniuje.
R. Kaminsko archyvo nuotr.

DŽ informacija

Jubiliejiniam metams – įspūdinga opera “Klaipėda”

2023-iaisiais minint Klaipėdos krašto prisijungimo prie Lietuvos 100-metį, Klaipėdos valstybinis muzikinis teatras keturiems Klaipėdoje gyvenantiems kompozitoriams užsakė sukurti operą, kurioje atgytų šimtmečio senumo įvykiai, Klaipėdos krašte gyvenusių senųjų

Muzikologai pastebi – akivaizdu, kad A. Juozaitis tiesiog gimęs kurti stambių draminių patriotinių kūrinių libretus: per paprastą siužetą įtaigiai ir jautriai atskleidžia sudėtingą istoriją, supindamas ją su žmogiškosiomis dramomis. Asmenybės lengvai virsta simboliais

Jis trijų savaičių istoriją užkelia ant pjedestalo, išryškina simbolius. Svajonė, kuriai buvo lemta išsipildyti – Klaipėdos kraštui susijungiant su Lietuvos valstybe.

G. Padegimui tą vakarą išties pakluso elingas, naktis ir dangus. Opera buvo paprasta, bet pakili, o scenos konstrukcijos didingai ją projektavo dangaus fone. Naktis buvo šilta, lietūs ir vėjai nuščiuvę klausėsi senajame elinge skambiai

Nuotraukose – operos “Klaipėda” akimirkos

Autoriaus nuotraukos

lietuvininkų ir iš Didžiosios Lietuvos jiems talkinti atvykusių lietuvių siekiai, ypatinga vietos ir laiko dvasia.

Ši įspūdinga opera “Klaipėda” Klaipėdos elinge buvo parodyta rugpjūčio pradžioje. Pasak šiai operai libretą parašiusio filosofo ir rašytojo Arvydo Juozaičio, visuose trijuose operos veiksmuose plėtojama istorijų teminė ašis yra trys esminės Klaipėdos krašto istoriją apibūdinančios sąvokos – asmenybės, religija, kalba.

ir ženklais. Tam virsmui akompanuoja muzika, judesio plastika, puikiai suvaldyta choreografės Aušros Krasauskaitės (ypač įspūdingos scenos su kareiviais), į vieną vaizdo pynę audžiami kostiumai ir konceptuali, minimalistiškai taikli puikiai perteikianti viso kūrinio idėją scenografija (Birutė Ukrinaitė), solistai, choras ir, be abejo, orkestras, diriguojamas Tomo Ambrozaičio. Ir visa tai vienu kūrinium paverčia maestro Gyčio Padegimo ranka, širdis ir protas.

sekamos istorijų operos, kurią taip jautriai aprėmimo šyšioniškių tarpe nuskambėjęs pasakojimas, lyg lietuvininkų gyvenimo ir tikros istorijos aidas...

Pirmajame operos veiksmu, kuriam muziką sukūrė Loreta Narvilaitė susipažinome su pirmais septyniais veikėjais, tarp jų buvo tokios žinomos Mažosios Lietuvos istorinės asmenybės kaip spaustuvininkas Martynas Jankus ir jo duktė, evangelikų kunigas Vilius Gaigalaitis, iš Didžiosios Lietuvos

atvykęs buvęs knygnešys, žvalgybininkas Jonas Polovinskas-Budrys, rašytoja Ieva Simonaitytė. Šio veiksmo pabaigoje buvo įtvirtintas tikslas – Mažosios Lietuvos susijungimas su Didžiąja Lietuva, o veiksmas vyko 1922 metų šv. Kalėdų išvakarėse Mažosios Lietuvos kaime.

Antrasis veiksmas (muziką jam kūrė Vladimiras Konstantinovas) prasidėjo 1923 m. sausio 6-ąją, per Trijų Karalių šventę. Tą dieną susitikę Lietuvos Respublikos ministras pirmininkas Ernestas Galvanauskas, literatas ir visuomenės veikėjas, Šaulių sąjungos pirmininkas Vincas Krėvė-Mickevičius, filosofas Vilhelmas Storosta (Vydūnas) ir Klaipėdos sukilimo politinis vadovas Erdmonas Simonaitis tarėsi dėl Klaipėdos prisijungimo plano.

Buvo pavaizduoti ir Klaipėdos prefektas prancūzas Žanas Gabrielis Petisnė bei jo moteris, kuri pyko, kad aplinkybės ją nubloškė į „Europos užkampį“, dėl visko

kaltino savo vyrą, tačiau Petisnė liko ištikimas Prancūzijos misijos idėjai.

Muziką trečiajam operos veiksmui kūrė du Klaipėdoje jau kelis dešimtmečius gyvenantys kompozitoriai ir garsų menininkai Kristijonas Lučinskas bei Donatas Bielkauskas. Jų kuriamose scenose gyvas orkestro skambesys jungėsi su iš anksto įrašytu elektroninės muzikos garso takeliu. Pasitelkdami naujas garsų kūrimo ir apdorojimo technologijas abu menininkai sudėliojo

daugiasluksnį operos trečiojo veiksmo muzikinį audinį.

Pasak muzikologų, naujoji proginė opera „Klaipėda“ – tai puikus, talentingas patriotinis kūrinys, o tokie atsiranda išties retai. Šioje operoje yra įsimenančių temų, kurios nepalieka žiūrovo ir po spektaklio, o išgrynintos ir praplėtos jos galėtų gyventi ir koncertinį gyvenimą. Nors tą vakarą buvo gana šalta, žiūrovai atidžiai ir kantriai stebėjo premjerą.

Vaidinimo režisierius Gytis Padegimas dar prieš pastatymo prem-

jerą sakė: „Ne tai, kad norėtume atkurti istorinius veikėjus, tiksliai datas... Istorijų opera „Klaipėda“ taiko ne į istorinių įvykių atkartojimą, bet į legendos pristatymą. Man labai graži pirmoji istorijų operos „Klaipėda“ libreto autoriaus Arvydo Juozaičio vaizdinys: „Per rūką matosi Klaipėdos bažnyčių smailės“. Ir mes, istorijų operos kūrėjai, praėjus šimtmečiui šią istoriją matome tarsi per rūką“.

Scenoje buvo galima išvysti ir tarsi seno tilto kuorus, ne vieną šimtmetį gludintus vandens, „vienakoję“ arką iš natūralaus medžio ir kitą. „Arka be kojos – kaip naujas žingsnis. Arka susideda iš visų dėl šio istorinio įvykio kovojusių žmonių, jų asmeninių dramų ir aukų. Ši arka – tarsi mūsų žemė“, – sakė B. Ukrainaitė.

Istorijų operos „Klaipėda“ finaline nuskambėjo rašytojos Ievos Simonaitytės žodžiai „Mes esame viena tauta, viena žemė, viena Lietuva!“, užrašyti ir ant Klaipėdoje stovinčio paminklo vieningai Lietuvai „Arka“ (skulptorius Arūnas Sakalauskas).

Algis Vaškevičius

Istoriniam įvykiui paminėti – naujas paminklas

Rugsėjo 2 dieną Tauragės rajone, prie Lauksargių, anksčiau ten buvusios sienos buvo pastatytas paminklas šiemet minimam Klaipėdos krašto prisijungimo prie Lietuvos 100-mečiui paminėti. Šio paminklo idėjos autorius yra Tauragės krašto muziejaus "Santaka" direktorės pavaduotojas Darius Kiniulis, o skulptūros autorė – Tauragės kultūros centro dailininkė-educatorė Areta Didžionienė.

Paminklo projektas susideda iš kelių dalių, tad tikimasi, kad ateinančiais metais bus surasta lėšų visam sumanymui įgyvendinti.

Paminklo statybos sutartis tarp Tauragės rajono savivaldybės administracijos ir uždarosios akcinės bendrovės „Metallum Novum“ buvo pasirašyta prieš kelis mėnesius. Tada Tauragės rajono savivaldybės puslapyje buvo skelbiama, kad prieš 100 metų, Klaipėdos sukilėliams drauge su Lietuvos kariškiais perėmus krašto valdymą į savo rankas, buvo suvienytos Didžioji ir Mažoji Lietuvos.

Tarptautinei bendruomenei oficialiai pripažinus Klaipėdos kraštą Lietuvos Respublikos dalimi, šandien Lietuva turi priėjimą prie jūros ir jūrų uostą. Minint Klaipėdos krašto prisijungimo prie Lietuvos 100-mečį, Seimas 2023-iusiusius metus yra paskelbęs Klaipėdos krašto metais, o visoje Lietuvoje,

ir ypatingai pajūrio krašte, gausu įvairių parodų, minėjimų bei kitų renginių.

Pažymint šio itin svarbaus Lietuvos raidai ir statusui įvykio 100-metį, Šaltaičių kaime, greta Lauksargių nutarta pastatyti trijų metrų aukščio ir pločio plieninę skulptūrą Klaipėdos krašto prisijungimui prie Lietuvos atminti. Projekto vertė buvo 12 tūkstančių eurų, į šią sumą įtraukti paminklo sukūrimo bei jo pastatymo darbai, o paminklą planuota atidengti dar rugpjūčio mėnesį. Tauragės rajono mero patarėjas ryšiams su visuomene Kasparas Bertašius tvirtino, kad paminklas atsiras toje vietoje, kur buvo nugriauti anksčiau stovėję sovietiniai ženklai. Priminsime, kad Tauragė yra paskelbta šių metų Lietuvos kultūros sostine.

Algis Vaškevičius

Organizatorių nuotrauka

Šventėje “Pūsk, vėjuži” prisimintos ir svarbios asmenybės

Doc. dr. Nijolė Strakauskaitė Juodkrantės evangelikų liuteronų bažnyčioje skaitė paskaitą “M. L. Rėza ir J. G. Jordanas – Kristijono Donelaičio priesakų išpildytojai”.

Rugpjūčio paskutinįjį savaitgalį Juodkrantėje surengta tradicinė, jau XVI-oji folkloro šventė “Pūsk, vėjuži” vėl dovanojo daug įsimintinų akimirų ir sulaukė daug dalyvių bei svečių. Šiemet šventė buvo skirta 246-osios Liudviko Rėzos gimimo metinėms paminėti, kartu minėtas ir Mažosios Lietuvos raštijos darbuotojas, kunigas Johanas Gotfrydas Jordanas – šiemet minimos jo 270-osios gimimo metinės.

J. G. Jordanas gimė 1753 metų birželio 30 dieną Narkyčiuose (Įsruties aps.) Nuo 1769 m jis studijavo Karaliaučiaus universitete. 1776–1779 metais buvo Įsruties precentorius. 1779 m. balandžio 25 d. J. G. Jordanas buvo iššventintas kunigu, dirbo Valtarkiemyje, kur dar išlikusi jo bažnyčia, dabar paversta sandėliu.

Nuo 1811 m. jis buvo Geldapės superintendantas. J. G. Jordanas padėjo Martynui Liudvikui Rėzai parengti trečiąjį Biblijos leidimą

lietuvių kalba (1816 m). Jis rinko lietuvių liaudies dainas (šešios iš jų, užrašytos Valtarkiemio apylinkėse, paskelbtos L. M. Rėzos rinkinyje “Dainos” 1825 metais).

J. G. Jordanas išvertė į lietuvių kalbą vokiečių poetų eilėraščių. Jis nemažai bendravo ir susirašinėjo su Tolminkiemio kunigu, “Metų”

autoriumi Kristijonu Donelaičiu, iš jo našlės Reginos gavo ir išsaugojo poeto “Metų” rankraščius. Prūsijos valdžios pavestas cenzūravo lietuviškas knygas. Mirė 1822 metų rugpjūčio 1 dieną Geldapėje.

Šventė prasidėjo Liudviko Rėzos kultūros centre tautodailininkų Angelės ir Vytauto Raukčių pa-

Spektaklis pagal Vydūno komediją “Vyrai”, kurį pastatė Priekulės kultūros centro Agluonėnų klotimo teatras (rež. D. Savickis) akimirka.

roda “Prakalbinti medį, išdainuoti žolyną”. Po to surengta ekskursija “Juodkrantė istorijos vėjų verpete”, ją vedė gidė Vita Šeputytė-Mohylko. Paskutinį rugpjūčio penktadienį doc. dr. Nijolė Strakauskaitė Juodkrantės evangelikų liuteronų bažnyčioje skaitė paskaitą “M. L. Rėza ir J. G. Jordanas – Kristijono Donelaičio priesakų išpildytojai”.

Pranešėja pabrėžė, kad šių dviejų asmenybių lituanistinėje veikloje gausu paralelių. Jordanas buvo vienas didžiausių Rėzos talkininkų – pagelbėjo rengiant Bibliją, buvo vienas iš lietuvių liaudies dainų pateikėjų. Jo dėka Rėzą pasiekė Donelaičio pasakėčių ir „Metų“ rankraščiai. Kunigas buvo geras Donelaičio bičiulis, todėl galėjo pagelbėti Rėzai renkant biografinės žinias apie Donelaičių.

Rėza ir Jordanas priklausė vienai populiariausių Švietimo amžiaus draugijų – Karaliaučiaus masonų ložei “Po trimis karūnomis”, kurios siekis buvo laisvo, doro ir apsišvietusio žmogus kūrimas bei demokratijos, filantropijos, religinės tolerancijos, socialinio teisingumo svarba visuomenėje. Narystė brolijoje, kuriai priklausė pasaulietiniai ir dvasiniai aristokratai, tarp jų – leidėjai ir spaustuvininkai, sudarė sąlygas Rėzai ir Jordanui plėtoti lietuvišką veiklą, rėmė knygų leidybą.

Šventėje dokumentinį filmą apie šio krašto tradicinius valgius pristatė režisierė ir scenarijaus autorė prof. dr. Dalia Kiseliūnaitė. Filmą yra iš ciklo „Ką mes bevalgėm? Klaipėdos krašto tradiciniai valgiai“. Šio projekto iniciatorius – Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centras, o filmo pristatyme dalyvavo delmonų meistrė Irena Ungaro - filmo pagrindinė veikėja, ne tik atskleidusi nepaprastos sriubos receptą, bet ir papasakojusi apie savo prosenelius, kilusius iš Mažosios Lietuvos.

Dokumentinį filmą apie šio krašto tradicinius valgius pristato režisierė ir scenarijaus autorė prof. dr. Dalia Kiseliūnaitė.

Artiom Myškin nuotraukos

Buvo parodytas spektaklis pagal Vydūno komediją “Vyrai”, kuri pastatė Priekulės kultūros centro Agluonėnų klotimo teatras (rež. D. Savickis). Vydūnas savo veikaluose daugiausia dėmesio skyrė Mažosios Lietuvos lietuvių dvasinės kultūros ugdymui, jų tautinės savimones ir savivarbos kėlimui.

Įvairių veiklų bei renginių netrūko ir šeštadienį – šventė iškilmingai atidaryta prie M. L. Rėzos paminklo, vyko Lietuvos etnografinių regionų pristatymas Kuršių marių pakrantėje “Dainų tiltas”, surengti folkloro ansamblių koncertai, veikė Kuršių kiemo dirbtuvėlės, kur buvo interaktyvios instaliacijos „Kasdienė žvejo duona“ dirbtuvės, vyko vėtrungių gaminimas, žolynų pynimas ir rišimas, žvejo amato pristatymas, vėjo malūnėlių iš gamtinių medžiagų gaminimas ir kitos veiklos.

Tradicinių ir istorinių laivų asociacija pristatė medinius burinius laivus, etnologė Indrė Skablauskaitė kalbėjo apie Mažosios Lietuvos kulinarinį paveldą, autentiškus

maisto gaminimo būdus ir patiekalus jau ne pirmą kartą pristatė Edita Nurmi. Raganų kalne Priekulės kultūros centro Ernsto Vicherto teatras parodė interaktyvią pasaką “Marių milžinai”, Kuršių gyvosios istorijos klubas „Pilsots“ supažindino su IX-XIII a. kuršių genčių kostiumais, ginklais ir papuošalais, vyko koncertai.

Koncerte sekmadienį dalyvavo Lenkijos lietuvių etninės kultūros draugijos etnografinis ansamblis „Alna“ (vadovas Vytautas Batvinskas); Juodkrantės Liudviko Rėzos kultūros centro folkloro ansamblis „Aušrinė“, (vadovė Ramunė Pečiukonytė); Nidos kultūros ir turizmo informacijos centro „Agila“ folkloro ansamblis „Giedružė“ (vadovė Audronė Buržinskienė); Lietuvos sveikatos mokslų universiteto folkloro ansamblis „Kupolė“ (vadovė Daiva Bradauskienė); Kauno folkloro klubas „Liktužė“ (vadovai Jūratė Svidinskienė, Sigita Šamborskis) ir kiti.

DŽ informacija

Istorinėse nuotraukose prabyla Klaipėdos krašto praeitis

Nuotraukose – parodos „Kasdienybės akimirkos“ fragmentai.

Autoriaus nuotraukos

Klaipėdoje esančio Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus kiemelyje veikė įdomi XX a. pirmosios pusės fotografijų paroda „Kasdienybės akimirkos“. Parodos nuotraukose yra užfiksuotos klaipėdiškių ypatingos gyvenimo akimirkos, kurios pasakoja apie išskirtinį šio regiono dvasinį pasaulį.

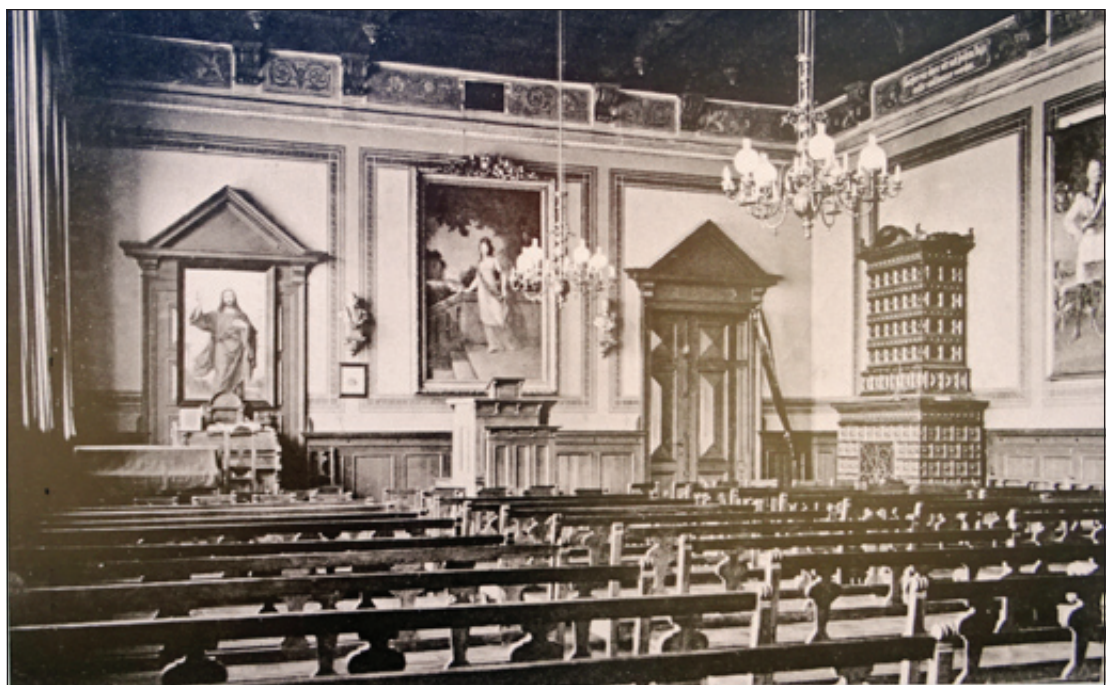
Fotografijos leidžia iš arčiau pažinti savitą Klaipėdos krašto kultūrą, vietinių gyventojų būties ir kasdienybės detales. Svarbu ir tai, jog daugelis iš šių Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus archyvuose saugomų

vaizdų visuomenei dar yra nematyti ir pristatomi pirmą kartą.

latinius kaimo gėrybių tiekėjus, tokia ištikimybė būdavo apdova-

Yra išlikę istoriniai liudijimai, pasakojantys, kad „<...> Ispūdingiausias metas prieškarinio Klaipėdoje būdavo turgaus dienos. Į miestą suplūsdavo krašto gyventojai ketinantys ne tik parduoti ar apsipirkti, bet ir naujienų susižinoti. Turguje visada tvyrodavu ypatinga atmosfera: žmonių margumynas ir klegesys. Daugelį atvykėlių galėjai atpažinti iš apsirengimo, tai ar laukininkas ar žvejys nesunkiai suprastdavai.

Žemaitę atskirdavai iš skaros surišimo ant pakaušio, o lietuvininkė skarutę susimazgydavo po smakru. Miestietės skubėdavo pas savo nuo-

Karalienės Luizės gimnazijos aula. XX a. pirmoji pusė

Architekto Lūthjė suprojektuotas pastatas iškilmingai buvo pašventintas 1891 m. Jo antrajame aukšte įrengta didelė salė – aula, kurioje vykdavo minėjimai, koncertai, parodos. Auloje kaboją Karalienės Luizės paveikslas, kurį gimnazijai padovanojo Luizės vaikai – Prūsijos karalius ir Vokietijos imperatorius Vilhelmas II. XX a. pr. vienas miesto priklis padovanojo Vilhelmo II portretą

nojama didžiausia kopūsto galva, šviežiausia žuvimi arba papildomu šaukštu grietinės.

O miestelėnų jaunimas nevengdavo paerzinti rimtųjų žvejienių.

Parodoje galima buvo pamatyti tikrai nemažai įdomių ir netikėtų kadru. Lankytojai galėjo atpažinti vienus ar kitus Klaipėdos kampečius, susipažinti su to meto architektūra, amatais, kultūra. Parodos eksponavimo metu buvo rengiamos ir ekskursijos, kurių metu lankytojams papasakota apie istoriją ir įdomiausius kadrus.

Šioje Klaipėdos krašto metams skirtoje parodoje buvo pateiktas ir senasis Klaipėdos krašto žemėlapis, o nuotraukose pamatėme tuometę Klaipėdos geležinkelio stotį, karalienės Luizės gimnazijos aula, durpių fabriko darbininkus, taip pat ir vaizdus iš Nidos, 1938 metais užfiksuotą miesto vaizdą iš Smiltynės pusės ir daug kitų įdomių kadru.

Lankytojai, pavyzdžiui, sužinojo, kad pirmasis dabartinės Jurgio Zauerveino gatvės pavadinimas buvęs Aukštoji g. 1856 m. Vitės priemiestį prijungus prie miesto ji pervadinta į Plačiąją g., nes Aukštoji g. jau buvusi senamiestyje. Tarpukariu gatvė gavo J. Zauerveino vardą.

Ši miesto arterija buvo traukos centras, vedė į Šv. Trejybės katalikų bažnyčią ir kapines, joje svarbiausias vietas užsiėmė prekybininkai, amatininkai ir užeię savininkai. Penktuoju numeriu pažymėtame name prieškariniu veikė Adolfo Demenato parduotuvė (pastatas išlikęs), kurioje prekiauta kolonijinėmis ir netgi egzotiškomis prekėmis, tad vieta buvo labai populiari. Pastate turėtus kelis laisvus kambarius A. Demenatas nuomodavo, taip gaudamas papildomų pajamų.

Algis Vaškevičius

Parodoje “Apgiedokite Prūsijos žūtį” – prūsiški kostiumai ir istoriniai dokumentai

Autoriaus nuotraukose – parodos eksponatai.

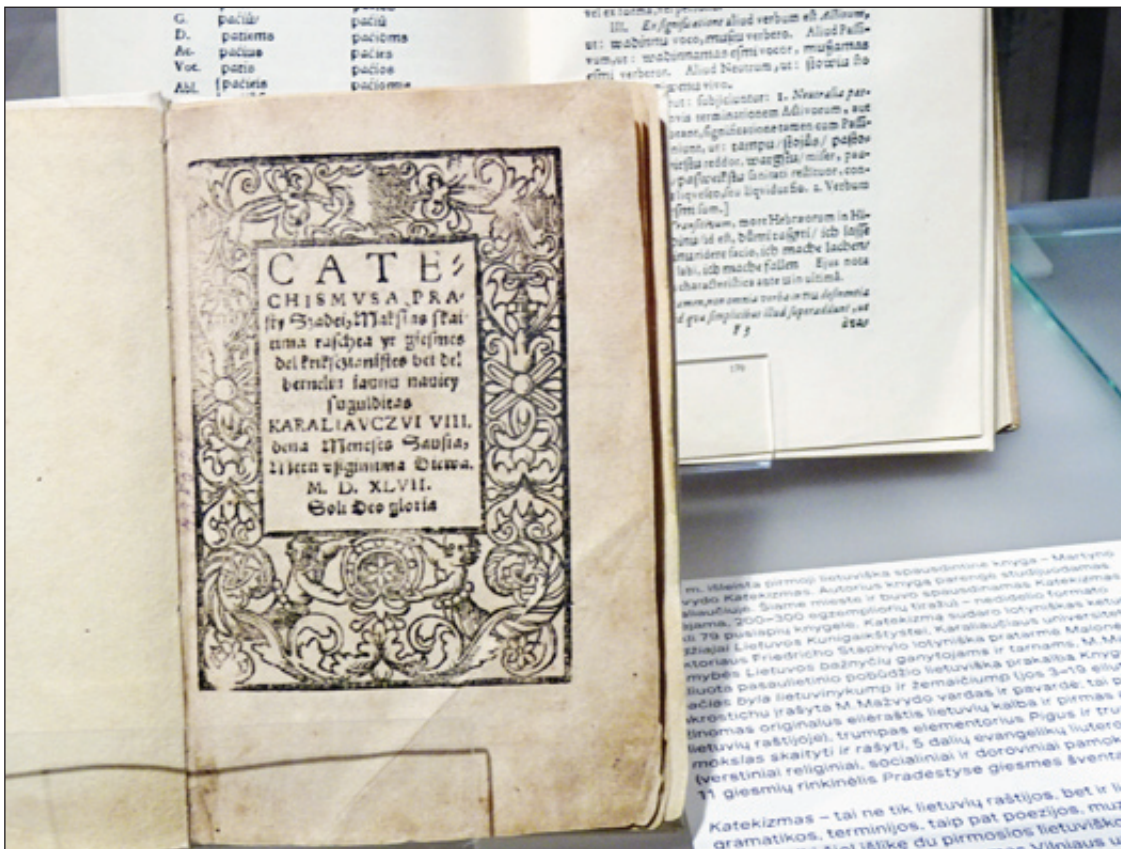
Klaipėdos krašto prisijungimo prie Lietuvos 100-osioms metinėms skirta paroda “Apgiedokime Prūsijos žūtį”, kurią parengė Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus lankytojus kviečia į Mažosios Lietuvos istorijos muziejų (Didžioji Vandens g. 2, Klaipėda). Ji čia veiks iki spalio 8 dienos.

Parodos pagrindas – Lietuvių folkloro teatro spektaklis „Apgiedokime Prūsijos žūtį“, kurio režisierius – Povilas Mataitis (libretas ir pastatymas), o dailininkė Dalia Mataitienė (scenografija, kostiumai). Šio spektaklio premjera įvyko 1989 m. liepos 15 dieną minint Žalgirio mūšio 579-ąsias metines. Spektaklyje skambėjo Mažosios Lietuvos mirusiųjų pagerbimo giesmės, P. Dusburgiečio „Prūsijos žemės kronikos“, vaizduojančios

žūtbūtinės prūsų ir Kryžiuočių ordino kovas, fragmentai.

Dailininkės D. Mataitienės spektakliui sukurti drabužiai atitinka Mažosios Lietuvos gyventojų drabužius, kurie išlaikė seniausius bruožus dėl protestantiško konservatyvumo įtakos ir pasižymėjo santūriomis tamsiomis spalvomis tiek tarp vyrų, tiek tarp moterų. Raštuoti ir spalvingi lietuvininkų merginų ir moterų drabužiai verti išskirtinio dėmesio, skirtingi merginų ir ištekėjusių moterų galvos apdangalai, dvejopai dėvima archajiškoji marginė, XVI–XVII a. lietuvininkų kasdieniniai tradiciniai drabužiai (sermėgos, trumpos kelnės, baltos puskojinės ir veltinės skrybėlės – „magierkos“) bei kiti rūbai yra sutinkami tik šiame regione.

Tautiniai drabužiai Mažojoje

Lietuvoje nuo seno buvo dėvimi kaip šventinis rūbas kaskart keičiant bei įvairinant jo dalis ir ieškant vis naujų derinimo būdų. Vienaip buvo rengiamasi per vestuves, kitaip – einant į svečius ar į bažnyčią.

Dalios Mataitienės atkurti lietuviški drabužiai byloja apie išskirtinį šio krašto lietuvių savitumą ir aukštą dvasinę kultūrą. Tai lietuvininkų merginų ir moterų drabužiai: archajiškoji marginė, atkurta iš Ch. Hartknocho veikalų „Senoji ir Naujoji Prūsija“ (1684) piešinio, apsiaustas – pamuštinė, aukštos, juodos, cilindro pavidalo kepurės, pavaizduotos T. Lepnerio knygoje „Prūsų lietuvis“ (1690). Įdomūs ir kitų veikėjų kostiumai: evangelikų kunigo drabužis, metraštininkų apsiaustai, viduramžiškos mados skrybėlės, lietuvininkų tradiciniai drabužiai (XVI–XVII a.).

Pasak parodos rengėjų, joje pabrėžiamas Mažojoje (Prūsų) Lietuvoje gyvenusių žmonių in-

dėlis į lietuvių kultūrą ir raštiją, kuris bendrąja prasme yra išskirtinis. Kartografijoje iki XVIII a. pr. Prūsijos hercogystės teritorijai priklausiusios baltų žemės buvo vadinamos senaisiais Prūsos žemių pavadinimais: Nadruva, Skalva, Semba, Barta, Galinda. 1547 m. čia pasirodė pirmoji lietuviška knyga, o 1653 m. – pirmoji lietuviškoji gramatika, Jonas Bretkūnas 1579–1590 m. pirmą kartą į lietuvių kalbą išvertė, o autorių kolektyvas 1735 m. išleido Bibliją.

1706 m. kunigas Jonas Šulcas parengė pirmąją pasaulinio turinio lietuvišką grožinės literatūros knygą „Ezopo pasakėčios“, o Kristijono Donelaičio poema „Metai“, parašyta apie 1765–1775 m., yra žinomiausias lietuvių grožinės literatūros kūrinys, lyg didžiulis kalnas iškylantis tarp lietuviškų katekizmų, giesmynų ir pamokslų.

XIX a. Karaliaučiuje ir ypač Tilžėje buvo spausdinamos lietuviškos knygos lotyniškais rašme-

nimis – katekizmai, nedideli traktatai, lietuvių literatūros klasikų veikalai, laikraščiai „Aušra“ ir „Varpas“, kuriuos lietuvių knygnešiai slapta pergabendavo per sieną bei platinavo Didžiojoje Lietuvoje. Tilžėje įsikūrė Lietuvių literatūros draugija, veikė lietuviškos draugijos ir susivienijimai.

Karaliaučiaus universitete veikė Lietuvių kalbos seminaras, kuriame Teologijos fakulteto studentai galėjo pramokti lietuviškai. Mažojoje Lietuvoje

vykęs aktyvus kultūrinis gyvenimas lietuvių kalba buvo gerokai aktyvesnis negu tarp Didžiosios Lietuvos lietuvių, kurie kentėjo nuo Rusijos valdžios priespaudos.

Parodoje yra eksponuojami ne tik atkurti spektaklio rūbai, bet ir knygos, spaudos leidiniai, senosios Prūsijos žemėlapiai, Karaliaučiaus miesto planas, lietuvininkus vaizduojantys piešiniai iš K. Schuetzo (1592 m.), F. S. Bocko (1782 m.) ir Ch. Hartknocho (1684 m.) leidinių.

Ši paroda vėliau bus eksponuojama ir Šilutės Hugo Šojaus muziejuje, taip pat Dvilų etninės kultūros centre. Parodos metu įvairaus amžiaus vaikams, moksleiviams, šeimoms, suaugusiesiems siūloma įvairiapusė šviečiamoji ir kultūrinių renginių programa, suteikianti galimybę dalyvauti užsiėmimuose, ekskursijose, susitikimuose, koncertuose.

Algis Vaškevičius

Lietuvininkas Viktoras Gailius

Prieš 130 metų, 1893 m. rugpjūčio 27 d. Berštininkuose (Plaškių vls., Tilžės aps.) gimė Viktoras Gailius, Tilžės Akto signataras, žurnalistas, teisininkas, diplomatas, Klaipėdos krašto direktorijos pirmininkas, gubernatorius, Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto (VLIK'o) reikalų vedėjas, Pasaulio lietuvių bendruomenės Vokietijoje Krašto valdybos vicepirmininkas.

Viktoras Gailius augo pasiturinčių ūkininkų Martyno ir Gretos (g. Faltinaitės) Gailių šeimoje, buvo antras iš trijų sūnų. Broliai Valentinai ir Alvinas taipogi taps žinomais Mažosios Lietuvos visuomenės veikėjais. Tėvas Martynas Gailius (1857–1944) buvo aktyvus „Birutės“ draugijos narys, vienas iš evangelikų liuteronų švietimo ir labdaros draugijos „Sandora“ steigėjų, rėmė lietuvininkų kandidatus rinkimuose į Vokietijos Reichstagą ir Prūsijos Landtagą, 1910–1911 m. buvo *Lietuviškos konservatyvių skyrimo draugystės* pirmininkas.

Pradžios mokyklą V. Gailius lankė Plaškiuose, 1914 m. baigė Tilžės gimnaziją. 1913 m. su bendraminčiais gimnazijoje buvo įsteigęs slaptą draugiją „Kardas“, kuri siekė atlietuvininti suvokietėjusius bendramokslius. Dar būdamas gimnazistas, įsidarbino jaunimo laikraščio „Prūsų Lietuvos savaitraštis“ (leido Jokūbas Stiklorius) redakcijoje. Dalyvavo keletu Mažosios Lietuvos jaunimo draugijų veikloje. Vykstant rinkimams į Landtagą, padėdamas tėvui, Tilžės apskrityje raitas agitavo ir rinko parašus už lietuvininkų atstovą.

Kilus Pirmajam pasauliniam karui, Viktoras Gailius buvo mobilizuotas į Vokietijos kariuomenę, tarnavo pėstininku. 1915 m. kautynėse su rusais prie Kauno tvirtovės buvo sunkiai sužeistas (per

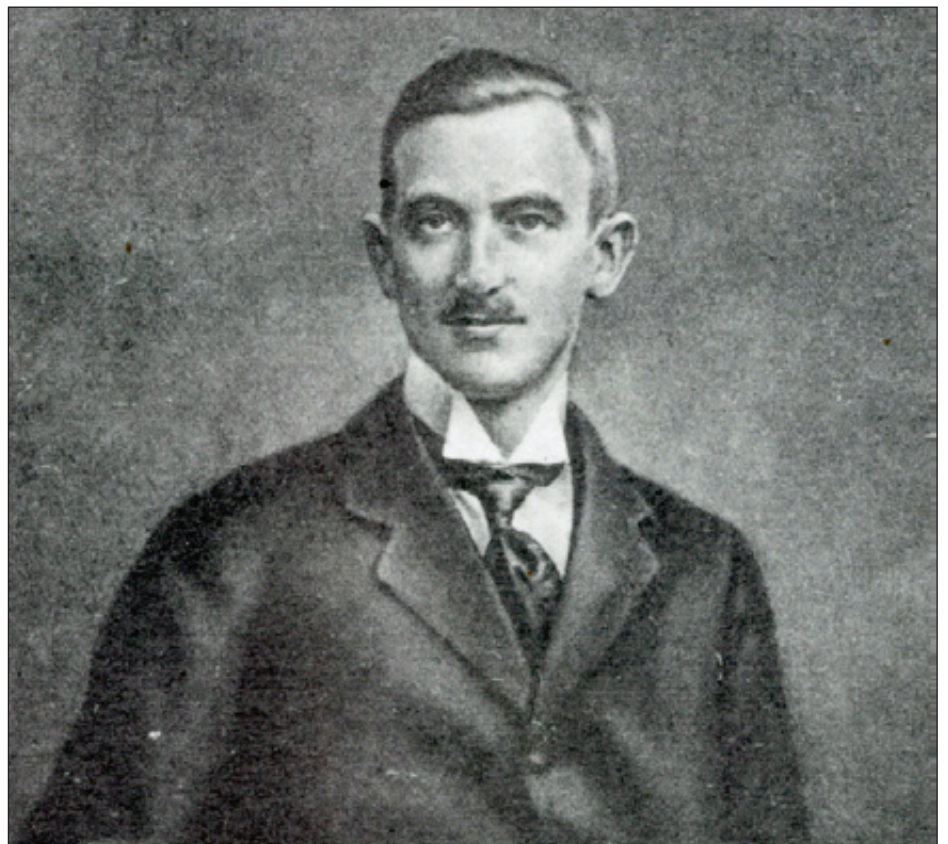
artilėrijos apšaudymą sutrupinti šonkauliai) ir liko su negalia. Ilgai gydydamasis karo ligoninėse, susipažino su būsimąja žmona – iš Karaliaučiaus kilusia gailestingąja sesute Elena Karolina Zimaityte, kurią vedė 1918 m. gegužės 30 d. Atleistas iš kariuomenės, studijavo teisę Karaliaučiaus, Heidelbergo ir Berlyno universitetuose.

V. Gailius priklausė 1918 m. lapkričio 16 d. Tilžėje įsteigta Mažosios Lietuvos tautinei tarybai, veikusiai iki 1924 m., buvo jos vykdomojo komiteto narys. 1918 m. lapkričio 30 d. pasirašė Tilžės Aktą, kuriuo pareikalauta Mažąją Lietuvą priglausti prie Didžiosios Lietuvos.

Nuo 1918 m. gruodžio 8 d. V. Gailius dirbo Lietuvos Respublikos pasiuntinybės Berlyne spaudos skyriuje, po to antruoju ir pirmuoju sekretoriumi. Nuo 1920 m. gegužės 1 d. iki 1922 m. liepos

1 d. buvo Lietuvos Respublikos atstovas Vokietijoje, po to iki 1923 m. vasario 6 d. – Estijoje. Nuo 1923 m. vasario 15 d. iki 1925 m. vasario 4 d. buvo Klaipėdos krašto direktorijos pirmininkas, atstovavo Klaipėdos kraštui derybose Paryžiuje dėl Klaipėdos krašto konvencijos. 1923 m. su kunigu dr. Viliu Gaigalaičiu (1870–1945) ir superintendentu Francu Gregoru (1863–1947) Berlyno priemiestyje Šarlotenburge dalyvavo derybose su Vyriausiąja bažnyčios taryba, siekdamas, kad Klaipėdos krašto evangelikų bažnyčia nebebūtų pavaldi Karaliaučiaus Konsistorijai.

1925 m. vasario 4 d. pasitraukęs iš Direktorijos, V. Gailius iki metų pabaigos buvo laikraščių „Klaipėdos žinios“ ir „Memelzeitung“ vyr. redaktorius. Nuo 1926 m. vasario iki 1927 m. kovo dirbo Direktorijos juriskonsultu, 1927–1930 m. buvo Klaipėdos uos-

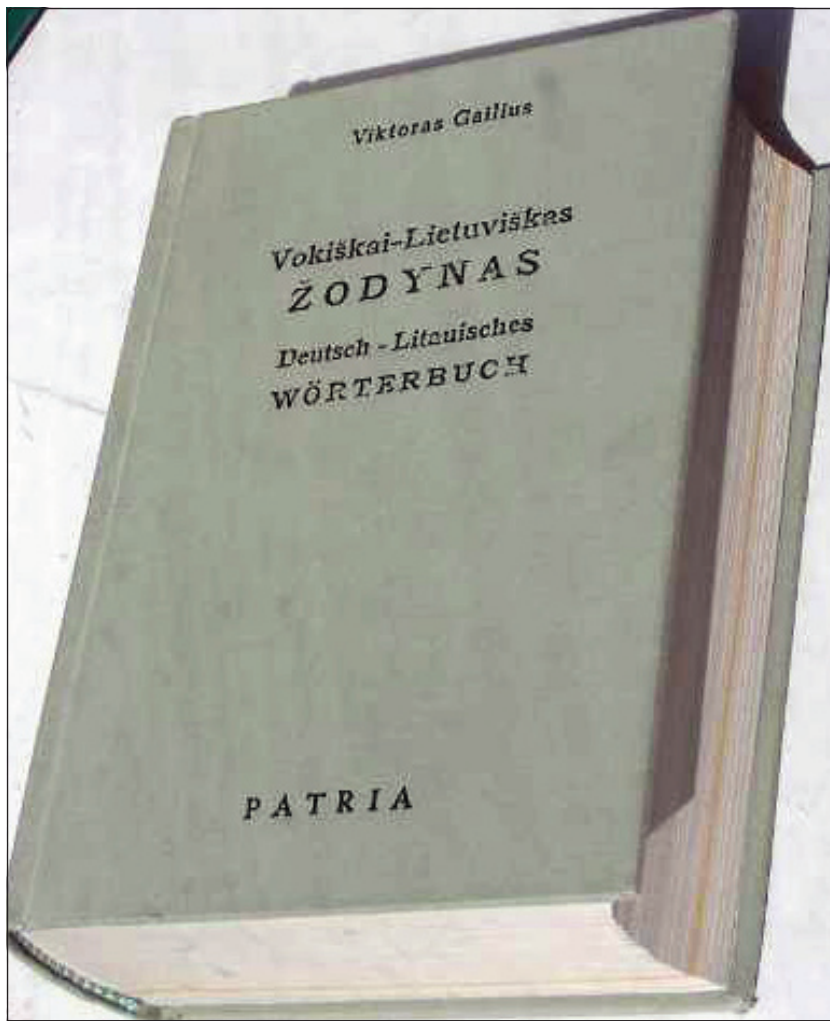

V. Gailius – Lietuvos atstovybės Berlyne laikinasis vadovas.

to reikalų vedėjas, 1930–1934 m. – gubernatūros patarėjas, 1934–1937 m. – uosto direkcijos narys. Būdamas vienas lietuvių *Visuomenės sąjungos* lyderių, 1933 m. išrinktas į Klaipėdos miesto delegatų susirinkimą, nuo 1935 m. birželio iki 1936 m. kovo buvo Klaipėdos miesto įgaliotasis vyriausiasis burmistras. 1935 m. ir 1938 m. buvo išrinktas į Klaipėdos krašto seimelį. *Dėl santūraus būdo ir nešališkumo buvo gerbiamas ne tik bendražygių, bet ir oponentų.*

1922–1939 m. Viktoras Gailius priklausė lietuvių kultūros draugijai „Aukuras“, su Endriumi Borchertu (1891–1957) ir Jonu Aušra (1890–1960) vadovavo 1923 m. įkurtai politinei organizacijai „*Visuomenės sąjunga*“ (iki 1927 m. – „Lietuvių visuomenės sąrašas“). 1927–1928 m. buvo spaudos leidimo ir prekybos akcinės bendrovės „Rytas“ tarybos pirmininkas. Su pedagogu Miku Šlaža (1897–1956) sudarė *Vokiškai-lietuvišką žodyną* (1932 m. Klaipėdoje, antras leidimas 1948 m. Tiubingene, Vokietijoje). 1936–1938 m. redagavo lietuviškos krypties dienraštį vokiečių kalba „*Baltischer Beobachter*“. 1928 m. apdovanotas Lietuvos Respublikos DLK Gedimino III laipsnio ordinu.

Nuo 1938 m. gruodžio 12 d. iki 1939 m. kovo 23 d. V. Gailius buvo Klaipėdos krašto gubernatorius Lietuvos Respublikos ministro

Viktoro Gailiaus „Vokiškai-lietuviškas žodynas“.

teisėmis. Klaipėdos kraštą okupavus hitlerinei Vokietijai, pasirinko Lietuvos pilietybę. 1939–1940 m. buvo Lietuvos Respublikai paliktos Klaipėdos uosto laisvosios zonos administracijos tarybos narys.

Lietuvą okupavus Sovietų Sąjungai, 1941 m. kovą Viktoras Gailius su šeima, pasinaudodami repatriacijos teise, iš Kauno pasitraukė į Vokietiją, nuo 1941 m. gruodžio iki 1945 m. birželio gyveno Blankenburge. Tuoj po karo, nenorėdami atsidurti sovietų okupacinėje zonoje, persikėlė į Miuncheną, nuo 1946 m. vasario gyveno Roitlingene bei Pfulingene, iš pradžių teko glaustis pabėgėlių stovyklose, gydytis ligoninėse.

Nuo 1946 m. Viktoras Gailius dirbo Vyriausiajame Lietuvos Išlaisvinimo Komite (VLIK) rei-

kalų vedėju, buvo Tautos fondo buhalteris, vėliau Tautos fondo valdybos pirmininkas, nuo 1954 m. – Pasaulio lietuvių bendruomenės Vokietijoje Krašto valdybos vicepirmininkas.

Kuklus, santūrus, garbingas patriotas iki savo paskutinės dienos, nepaisydamas prastėjančios sveikatos, atkakliai dirbo Tėvynės ir jos žmonių labui. Į išeivijos veiklą aktyviai įsitraukė ir sūnus Martynas Tautvydas Gailius.

Baigdamas šešiasdešimt trečiuosius gyvenimo metus, Viktoras Gailius mirė 1956 m. liepos 7 d. ankstų rytmetį savo namuose Pfulingene (Badeno-

Viurtembergo žemėje), liepos 10 d. buvo palaidotas Pfulingeno kapinėse.

Rengiantis švęsti Klaipėdos krašto prisijungimo prie Lietuvos Respublikos 100-ąsias metines, nuspręsta paskutinįjį Klaipėdos krašto gubernatorių, Tilžės Akto signatarą Viktorą Gailių pagerbti horeljefine atminimo lenta. Tokiam Mažosios Lietuvos reikalų tarybos Klaipėdos krašto skyriaus sumanymui 2020 m. lapkričio 26 d. pritarė Klaipėdos miesto savivaldybės taryba. Atminimo lenta, iškilmingai atidengta 2021 m. rugpjūčio 27 d., papuošė Liepų g. 10 namo fasadą, šiame pastate nuo 1925 m. veikė Klaipėdos krašto gubernatūra.

Kęstutis Pulokas

Paminėtos V. Gailiaus 130-osios gimimo metinės

Rugpjūčio 27-ąją Klaipėdoje, pastato Liepų gatvėje Nr. 10, buvusios gubernatūros rūmų kiemelyje surengtas Klaipėdos krašto gubernatoriaus Viktoro Gailiaus 130-ųjų gimimo metinių paminėjimas. Pasak jo organizatorių, šis gubernatorius buvo vienas iš nedaugelio Mažosios Lietuvos lietuvininkų kilmės, priešingai nei kiti, kurių dauguma buvo kilę iš Didžiosios Lietuvos.

Tą pačią dieną lygiai prieš dvejus metus Mažosios Lietuvos reikalų tarybos Klaipėdos krašto skyriaus iniciatyva uostamiestyje įamžinti Tilžės Akto signataro, paskutinio Klaipėdos krašto gubernatoriaus Viktoro Gailiaus atminimą pagaliau tapo kūnu. V. Gailiaus gimimo dienos vidurdienį Liepų gatvėje, ant banko „Luminor“ pastato, kur tarpukariu veikė Klaipėdos krašto gubernatūra, buvo atidengta šiam Mažosios Lietuvos veikėjui skirta atminimo lenta.

V. Gailiui skirta atminimo lenta yra jau ketvirtoji ant šio pastato – kitos trys skelbia, kad čia darbavo-

si gubernatorius Antanas Merkys, 1939-1940 metais dirbo Lietuvos generalinis konsulas Antanas Kalvaitis, gyveno Prancūzijos prefektas Gabriel Petisne.

V. Gailiaus atminimo lenta yra septintoji iš skirtų Tilžės Akto signatarams atminti ir atsiradusių uostamiestyje būtent Mažosios Lietuvos reikalų tarybos Klaipėdos krašto skyriaus iniciatyva.

Žymių žmonių, istorinių datų, įvykių įamžinimo ir gatvių pava-

dinimų suteikimo komisija tokiam V. Gailiaus įamžinimui iniciatorių lėšomis pritarė dar 2020 metų spalį, o lapkritį atitinkamą sprendimą priėmė ir miesto Taryba.

Plačiau apie V. Gailių šiame žurnalo numeryje rašo Mažosios Lietuvos reikalų tarybos pirmininkas Kęstutis Pulokas.

DŽ informacija

Organizatorių nuotraukos

Vydūno viešojoje bibliotekoje – tarptautinė konferencija „Vydūnas Lietuvoje, Detmolde ir Europoje“

Konferencijos pranešėjai (iš kairės): mąstytojas, etnologas, rašytojas Aleksandras Žarskus, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorė prof. dr. Aušra Martišiūtė-Linartienė, Vydūno giminaitės Britos Storost kalbą vertusi Rita Šlaitaitė, Vydūno vyriausiojo brolio Jono anūkė Brita Storost (Vokietija), Lietuvos sveikuolių sąjungos garbės prezidentas, Lietuvos Respublikos Seimo narys, Vydūno idėjų propaguotojas Dainius Kepenis, Klaipėdos universiteto Sveikatos tyrimų ir inovacijų mokslo centro (STIMC) specialistas Juozas Ivanauskas, buvęs ilgametis Vydūno draugijos pirmininkas Tomas Stanikas, Vydūno draugijos narė, Vydūno klubo pirmininkė Sigutė Augutienė, etnologė, tautosakininkė, mitologijos žinovė habil. dr. Nijolė Laurinkienė, Pagėgių savivaldybės Vydūno viešosios bibliotekos direktorė Milda Jašinskaitė-Jasevičienė, Kristijono Donelaičio draugijos pirmininkas Gintaras Skamaročius.

2023 m. rugpjūtis Pagėgių savivaldybės Vydūno viešojoje bibliotekoje prasidėjo vienu iškiliausių metinių renginių – rugpjūčio 1-ąją bibliotekos ir Vydūno draugijos organizuota tarptautine konferencija, į kurią susirinko gausybė Mažosios Lietuvos šviesuolio, rašytojo, filosofo Vydūno (tikr. Vilhelmas Storostas) kūrybos, minčių, skleistų idėjų sekėjų ir puoselėtojų.

Šiemet ši tradicinė konferencija, pavadinta „Vydūnas Lietuvoje, Detmolde ir Europoje“, skirta net kelioms ypač didžiui svarbą turinčioms datoms – Vydūno 155-osioms gimimo metinėms, Vydūno draugijos įkūrimo 35-mečiui, Klaipėdos krašto susijungimo su Lietuva ir 1923 metų sukilimo 100-mečiui bei Klaipėdos krašto metams – paminėti.

Konferenciją pradėjo ir ją vedė Pagėgių savivaldybės Vydūno viešosios bibliotekos direktorė Milda Jašinskaitė-Jasevičienė. Direktorė sakė, kad rugpjūčio pradžia Pagėgių Vydūno bibliotekos darbuotojams jau yra neįsivaizduojama be konferencijos, skirtos Vydūno kūrybos bei minčių aptarimui, susitikimui su šio mąstytojo filosofiją vertinančiais ir jo palikimą puoselėjančiais šviesuoliais.

Bibliotekos vadovė savo kalboje taip pat minėjo, kad šie metai ypatingi ne tik su Vydūno asmenybe susijusiomis jubiliejinėmis datomis, bet ir bibliotekos bendruomenei itin reikšmingomis sukaktimis – šiemet biblioteka mini penkerių metų sukaktį, kai jai suteiktas Vydūno vardas. Direktorė

pristatė bibliotekos veiklą ir nuveiktus darbus skleidžiant visuomenei Vydūno dvasinį palikimą bei sakė: „Esame įsitikinę, kad eiti Vydūno keliu yra prasminga“.

Simboliškai konferencija pradėta Vydūno „Lietuvių giesme“. Susirinkusiuosius sveikino Vydūno draugijos pirmininkė prof. dr. Aušra Martišiūtė-Linartienė. Draugijos pirmininkė pasidžiaugė, kad šiemet, minint Valstybės dieną, Vydūno „Lietuvių giesmė“ skambėjo šalies mastu bei akcentavo, jog Vydūno draugijos gretos nuolat gausėja: į jas įsiliejo du svarbūs ir garbingi nariai iš Detmoldo. Viešnia apžvelgė Vydūno knygų svarbą ir jų leidybos ypatumus bei pakvietė konferencijos dalyvius „pasinerti“ į Vydūno minčių jūrą ir visiems drauge švęsti šią Vydūno šventę.

Tardama sveikinamąjį žodį ir perduodama Pagėgių savivaldybės mero Vaido Bendaravičiaus sveikinimus bei linkėjimus konferencijos dalyviams ir svečiams vicemerė Ligita Kazlauskienė pabrėžė, jog šie metai yra paženklinti didžio mąstytojo Vydūno vardu ir jo asmenybės pagerbimui skirtos veiklos yra ypač svarbios, kadangi šio šviesuolio mintys, idėjos, dvasinis palikimas išlieka aktualiu vertybiniu pamatu, skatinančiu būti geresniais, tobulėti, dvasiškai augti. Mero pavaduotoja pasveikino ir Vydūno draugiją 35-mečio proga.

Šiais metais bibliotekos fondus papildė gausybė knygų, kurias bibliotekai bei skaitytojams dovanojo ir pristatė šiųmetės konferencijos pranešėjai. Naujai leidžiamos knygos „Vydūnas Detmolde ir Europoje“ sandarą, nuotraukas ir tekstus

pristatė iš Vokietijos atvykusi šios knygos redaktorė, Vydūno vyriausiojo brolio Jono anūkė Brita Storst, pažymėjusi, kad šioje knygoje kai kurios Vydūno nuotraukos yra publikuojamos pirmą kartą.

Pranešimą „Esmingoji ir daiktiškoji būtis“ skaitė mąstytojas, etnologas, rašytojas Aleksandras Žarskus, kuris savo kalboje išskyrė žodžių „būti“ ir „esėti“ prasnę, apžvelgė šių žodžių sampratos ypatumus, panašumus bei skirtumus dvasiniame ir daiktiškame lygmenyse. 2-ojo papildyto leidimo knygą „Kaip tapti saulėtu žmogumi“: Vydūno išmintis jaunimui (2022 m.), kurios sudarytoja ir pratarmės autorė Rima Palijanskaitė, deka, negalėjo dalyvauti renginyje, pristatė Vydūno draugijos narė, Vydūno klubo pirmininkė Sigutė Augutienė, akcentavusi, kad ši knyga skirta jauniems žmonėms, joje kalbama apie žmogaus esmę, garbės troškimą, žmogaus pradą.

Renginio metu pristatyti tik šiemet dienos šviesą išvydę leidiniai. Vienas jų – perleista Vydūno knyga „Sveikata. Jaunumas. Grožė“ (1928 m.). Ją pristatė ir pranešimą „Visuomenės sveikatinimo gairės“

skaitė šio leidinio perleidimo idėjos iniciatorius, pratarmės autorius, Lietuvos sveikuolių sąjungos garbės prezidentas, Lietuvos Respublikos Seimo narys, Vydūno idėjų propaguotojas Dainius Kepenis.

Sveikinamąjį žodį tarė ir keletą citatų iš pristatomos knygos perskaitė Klaipėdos universiteto Sveikatos tyrimų ir inovacijų mokslo centro (STIMC) specialistas Juozas Ivanauskas. Tuo naujų knygų sūktuvės nesibaigė – Vydūno vieno veiksmo misteriją „Ragana: visareginčioji deivė“ pristatė šio leidinio pratarmės autorė, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorė prof. dr. A. Martišiūtė-Linartienė. Nebuvo pamiršti ir mažieji knygų mylėtojai: etnologė, tautosakininkė, mitologijos žinovė habil. dr. Nijolė Laurinkienė apžvelgė naują, šiemet išleistą, savo leidinį – pažintinę iliustruotą knygą vaikams „Saulė – dangaus karalienė“.

Konferencijos dalyviai turėjo galimybę pasidžiaugti ir pasigrožėti įspūdingu reliktu – pirmąja Vydūno draugijos vėliava, kurios „gimimo“ kelią atskleidė Vydūno draugijos pirmininkė prof. dr. A. Martišiūtė-Linartienė.

Konferencijos pranešėjams padėkos žodį tarė bibliotekos direktorė M. Jašinskaitė-Jasevičienė ir dovanuoja po gėlės žiedą bei Pagėgių krašto bičių medaus stiklainėlį. Renginio pabaiga pažymėta renginio dalyvių, svečių bei organizatorių įsiamžinimu bendroje nuotraukoje, o malonūs pokalbiai pratęsti šnekučiuojantis prie arbatos puodelio, skanaujant bulvių plokštainių ir gardžiuojantis saldėsiais. Visi norintieji galėjo įsigyti konferencijos metu pristatytų leidinių ir čia pat gauti jų autorių / rengėjų / sudarytojų autografus.

Pagėgių savivaldybės Vydūno viešosios bibliotekos bendruomenė nuoširdžiai dėkoja renginio partneriui ir bičiuliui – Pagėgių savivaldybės kultūros centrui bei informaciniams rėmėjams: laikraščiams „Voruta“, „Šilokarčema“, „Tauragės kurjeris“, „Tauragės žinios“, leidiniui „Savivaldybių žinios“, interneto svetainėms: „Mano kraštas“, „Regionų naujienos“, „Šilainės kraštas“, „Pamarys“, „Šilutės žinios“, „Žemaitija.lt“.

Dalia Mankienė,
Pagėgių savivaldybės Vydūno
viešosios bibliotekos vyresnioji
bibliotekininkė

Bendra konferencijos dalyvių, svečių bei organizatorių nuotrauka atminčiai.

Astos Andrulienės nuotraukos

Karaliaučiaus lietuvių bendruomenė uždaryta. Nebijokime kalbėti tiesą

Norėdami pasiekti rezultatą, pirmiausiai turime žinoti bei suprasti tikrą situaciją. Kartais tam tikras melas ar visos tiesos nepasakymas pateisintinas dėl ypač svarbaus reikalo.

Kartais tai sukelia ir savęs apgaulinėjimą bei “naudingą” melą, kuris ilgainiui tampa naudingiausiu mūsų priešams išorėje, o ypač esantiems savoje šalyje, kai šalies ar jos dalies valdininkų aplaidų (bija net rašyti - piktybišką) neveikimą lietuvių bei Lietuvos vertybių apsaugos klausimais padeda pridenkti visuomenininkų aktyvumas. Šis mūsų aktyvumas dažniausiai vyksta mūsų pačių pastangomis, kartais su nedidele rėmėjų ar labai retu atveju – Lietuvos biudžeto lėšomis. Pamenu, kai Rusijos propagandinė spauda rašė, kad mano vadovauta VŠĮ Nemuno euroregiono Marijampolės biuras (sunaikinta 2021 m.) savo veiklą Karaliaučiaus krašte vykdo tikriausiai gaudama ypač didelę Lietuvos paramą.

Malonu buvo keletą sekundžių už “įvertinimą”, bet buvo didžiulė gėda ir skausmas, kad mano valstybė prie to beveik neprisideda, kad tai slepiama tiesa apie augančią tuštumą.

Atvirai niekam neviešinau apie Lietuvos Respublikos paramos kiekį Mažosios Lietuvos lietuviškos (baltiškos) kultūros apsaugai, apie jos dalies pareigūnų ar “dvi-gubų pareigūnų” daromas kliūtis. Skatinau žmones nenuleisti rankų ir tikėti, kad gal kitais metais padėtis gerės. Darbas su menkomis lėšomis, bet papildomai palaikoma viltimi dar vis davė daug rezultatų. Ypač tai buvo svarbu šiame krašte gyvenantiems lietuviams. Dar svarbiau – mišrių šeimų vaikams, kviečiant juos būti kartu bei primenant, kad ir Lietuvai jie svar-

būs siekiant, kad jie neatsisakytų lietuviškos kilmės, netaptų mūsų nedraugais.

Kad ir kaip elgtųsi Lietuvos pareigūnai, kad ir kaip elgtųsi Rusijos Federacijos pareigūnai, kad ir kaip besibaigtų karas, brangūs tautiečiai, noriu, kad žinotumėte – didžiulei pažangių lietuvių bendruomenei visame pasaulyje jūs esate labai artimi, brangūs ir svarbūs. Jūs gyvenate savame krašte ir puoselėjate mūsų lietuvių kultūrą, jos židinį.

Karaliaučiaus lietuvių bendruomenę Karaliaučiaus krašte padėsiu jums atsikurti derama forma, gal būt jau kitais metais.

Reikia pasakyti, kad buvusioji “Kaliningrado (ar Karaliaučiaus) lietuvių bendruomenė” kaip institucija Karaliaučiuje Rusijos valdžios pareigūnų sprendimu uždaryta, pasirodo, dar 2004 metais. Sigitas Šamborskis teigimu, tais pačiais metais Kaliningrado (Karaliaučiaus) lietuvių bendruomenė kaip steigėjas Kaune įregistravo Viešąją įstaigą Karaliaučiaus lietuvių bendruomenę. Šios įstaigos direktoriumi yra S. Šamborskis.

Tylą apie formalų buvusios bendruomenės nebuvimą viešai nutraukė Mažosios Lietuvos reikalų tarybos buvęs pirmininkas, dabartinis garbės pirmininkas Vytautas Šilas. Jis rugsėjo mėnesį raštu kreipėsi į Lietuvos radijo ir televizijos (LRT) vadovybę rašydamas: “atkreipti žurnalistų dėmesį į tai, kad jau ne vienus metus žmonės yra klaidinami dėl Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės pirmininku pristatomu, bet tokių pareigū neinančio Sigitas Šamborskis”.

LRT atstovė į šį kreipimąsi atsakė: “Sigitas Šamborskis reportaže buvo titruojamas kaip “Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės

vadovas”. Jūs rašote, kad jis yra VŠĮ “Karaliaučiaus lietuvių bendruomenė” direktorius. Taigi šiuo atveju žodis “direktorius” reportaže tiesiog pakeistas “vadovas”. O ar tai VŠĮ, UAB ar AB mes nerašome, neišskiriame.”

Apie šią situaciją su S.Šamborskiu keletą kartų dar anksčiau kalbėjome tarpusavyje, “vidaus rate”, suprantant minėtas vietinės ir tarptautinės situacijos plonybes, lūkesnius bei nerimą. Mūsų žurnale “Donelaičio žemė” ir svetainėje keletą metų S. Šamborskis yra pristatomas tik kaip Viešosios įstaigos Karaliaučiaus lietuvių bendruomenė direktorius arba buvęs Karaliaučiaus (Kaliningrado) lietuvių bendruomenės ar jos valdybos pirmininkas.

Po V. Šilo kreipimosi į LRT bei vėlesnio šios situacijos viešini-mo pabrėžimo pasiūliau S. Šamborskiui pačiam išsakyti savo paties poziciją, situacijos vertinimą. Mūsų pokalbio pagrindinė dalis įrašyta, jį galima rasti ir pasiklausyti svetainėje www.donelaitis.info (2023.09.30 garso įrašas “Pokalbis su S. Šamborskiu...”). Suprantame kai kurias visuomenininkų klaidas bei menkas galimybes, tarnybų trukdymus, bet šioje situacijoje viešumas mūsų siekiui ir Karaliaučiaus krašto lietuviams atvers galimybę eiti į priekį.

Lietuvos valdžios vadovams ir pareigūnams sakome, kad nei Karaliaučiaus, nei “Kaliningrad’o” lietuvių bendruomenės įstaigos nėra ir jeigu jums šio krašto lietuviškasis (baltiškasis) paveldas ir lietuvių bei mūsų kilmės (mišrių šeimų) žmonių likimas svarbus, pradėkite dirbti kaip pridera.

Gintaras Skamaročius

Lietuvių kova prieš germanizaciją Klaipėdos krašto mokyklose

Skaitytojui pateikiama sudėtingo likimo asmenybės Vlado Nausėdo monografija, parašyta dar 1961 metais. Ji rengta istorikui, akademikui Juozui Jurginiui skatinant autorių gilintis į Prūsijos mokyklos problemas, tačiau baigtas darbas nebuvo atspausdintas, nors jo dalis, 13 puslapių apimties straipsnis (VI. Nausėdas „Lietuviškos mokyklos Prūsijoje XVI–XVIII amžiais“), buvo atspausdintas 1959 m. LTSR Istorijos instituto darbuose (Lietuvos TSR Mokslų akademija. Istorijos institutas. Iš lietuvių kultūros istorijos, t. 11. Vilnius).

Parašytos monografijos „Lietuvių kova prieš germanizaciją Klaipėdos krašto mokyklose“ leidyba, turint sudarytą sutartį su Lietuvos TSR valstybine politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1961 m. be jokių paaikškinimų buvo nutraukta. Autorius tada turėtus šio darbo rankraščius egzempliorius perdavė Klaipėdos bibliotekoms ir Klaipėdos krašto tyros muziejui (dabar – Mažosios Lietuvos istorijos muziejus).

Šio darbo mokslinė vertė tebėra aktuali ir po daugiau nei 60 metų. Jį 2005 m. spalio 10 d. savo rekomendacijoje Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto vyresnysis mokslinis redaktorius dr. Algirdas Matulevičius apibūdino taip:

Rankraščio, dešimtmečius dūlėjusio stalčiuose, autorius Vladas Nausėdas (1911–1983) jau sovietinės okupacijos metais buvo žinomas kaip lietuvių kultūros is-

torikas, vienas pirmųjų švietimo istorijos Mažojoje Lietuvoje tyrėjų (1959 m. parašęs studiją apie lietuviškas mokyklas Prūsijoje, konkrečiau – Mažojoje Lietuvoje, XVI–XVIII a.). Monografijose apie M. Lietuvą bei visą Prūsiją V. Nausėda rėmėsi Algirdas Matulevičius (1973 m. disertacijoje, 1989 m. knygoje), Ingė Lukšaitė (1999 m. knygoje), Albertas Juška (2003 m. knygoje), Daiva Kšanienė (2003 m. knygoje). V. Nausėdo rankraštis saugomas Klaipėdos universitete, todėl ne tik kitų Lietuvos miestų mokslininkams, bet ypač plačiajai visuomenei, pedagogams, švietimo darbuotojams, studentams, moki-

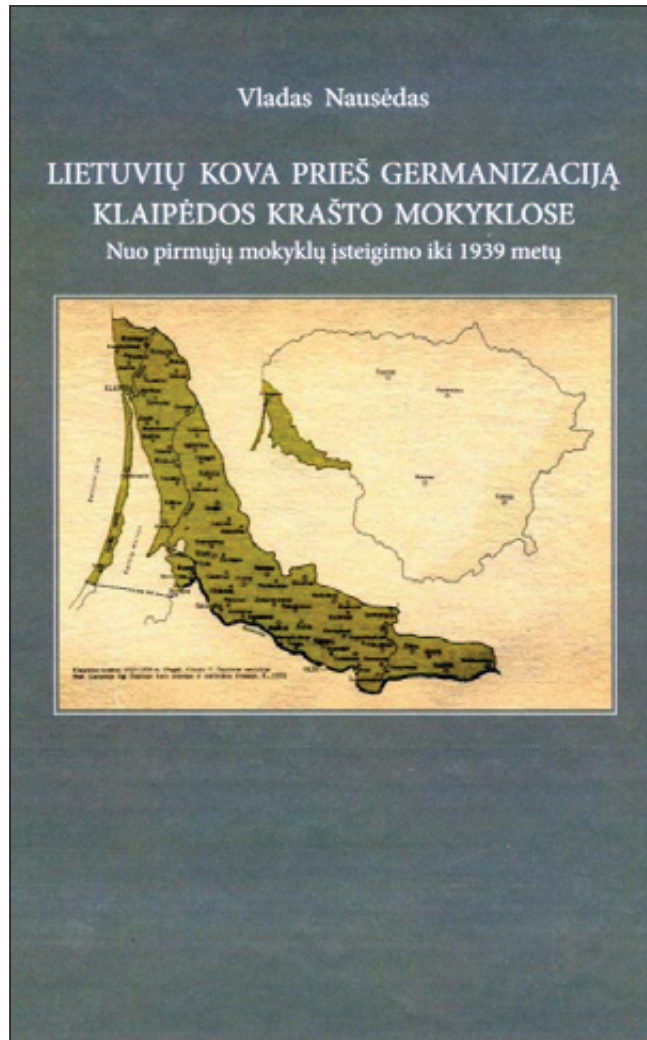
niams neprarado mokslinės ir praktinės vertės ir šiandien, juolab kad III skyrius skirtas Klaipėdos krašto mokyklos raidai.

Veikale plačiai nagrinėjamos pirmosios mokyklos Prūsijoje nuo XVI a., pirmieji valdžios bandymai XVIII a. pirmojoje pusėje pašalinti iš jų lietuvių kalbą, pagaliau – pašalinti po 1871 m., kai susikūrė Vokietijos imperija ir prasidėjo prievartinė lietuvių, lenkų, mozūrų ir kitų tautinių mažumų germanizacija. Autorius pateikia švietimo, dėstomosios kalbos mokyklose skirtumus Klaipėdos kraštą valdant Antantei (1920–1923 m.) ir kraštui prisijungus prie Lietuvos valstybės (1923–1939 m.). Per visą tautos gyvavimo laikotarpį (XVI a.–XX a. pirmoji pusė) lietuviai kovojo už savo teises, už egzistenciją, prieš lietuviškų mokyklų vokietinimą.

Siūlau Vlado Nausėdo rankraštį išspausdinti knyga.

Pasak knygos sudarytojų, redaguojant rankraštį atsizvelgta tik į vieną rekomendatoriaus patarimą – pašalinti tais laikais privalomus sovietizmus. Taip pat monografija papildyta Kazio Misiaus parinktomis iliustracijomis.

Knygos autorius teigia, kad mažesnių tautinių grupių tapsmas didesnės tautos dalimi yra sudėtingas individualus integracinis procesas. Sovietų Sąjungoje neleista rašyti kitaip, nes bijota prieštarauti to meto „integracijai“ – rusifikaci-

jai. Klaipėdos krašto lietuvių galutinį nutautėjimą, arba germanizaciją, skatino ne tik ideologiniai veiksniai ir iš jų kilusios juridinės priemonės švietimo srityje, bet ir natūralios priežastys. Tai Vokietijoje XIX a. vykusio sparti industrializacijos, kultūros ir visuomenės raida.

Joje anksčiau išnyko luominiai barjerai, intensyvėjo gyventojų migraciniai procesai, dėl ko vyko ir natūrali asimiliacija. Pamažu daugiatautė Prūsijos karalystė buvo jungiam į „vieną tautą“.

Vladas Nausėdas – Lietuvos žurnalistas, pedagogas, vertėjas, kultūros istorikas, redaktorius, Mažosios Lietuvos kultūros tyrinėtojas gimė 1911 m. liepos 2 d. Žakainiuose, dab. Šilutės rajone. Jis mokėsi Švėkšnos gimnazijoje, nuo 1929 metų – Tauragės mokytojų seminarijoje. Ją baigęs, Vytauto Didžiojo universitete studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą, pedagogiką ir germanų filologiją. Redagavo tautininkų korporacijos Neo-Lithuania dvisavaitinį žurnalą „Akademikas“.

1940 m. baigęs Vytauto Didžiojo universitetą, mokytojavo Kaune. 1941-ųjų birželio 14 d. sovietų valdžios buvo ištremtas į Šiaurės Uralo lagerius. 1947 grįžo į Lietuvą. Šilutės vidurinėje mokykloje dirbo lietuvių kalbos ir literatūros mokytoju. 1950–1962 m. – Klaipėdos srities ir miesto švietimo skyriaus pedagoginio kabineto vedėjas, K. Donelaičio vidurinės mokyklos mokytojas. 1962–1972 – direktoriaus pavaduotojas X vidurinėje mokykloje.

Tyrinėjo Mažosios Lietuvos kultūros, švietimo istoriją. 1955–1960 m. parašė monografiją Lietuvių kova prieš germanizaciją Klaipėdos krašto mokyklose XVI–XX a. (nuo pirmųjų mokyklų įsteigimo iki 1939 m.), kuri išspausdinta tik dabar. Šioje knygoje V. Nausėdas nušvietė lietuvių kovą prieš germanizaciją mokyklose, siekė parodyti Rytprūsių lietuvininkų atkaklų priešinimąsi nutautinimui.

Apie 1970 m. jis parašė veikalą „Klaipėdos krašto kultūros istorijos bruožai“ (neišspausdintas, tačiau Nausėdo skaitytas atskiromis dalimis I. Simonaitytės viešosios bibliotekos įvairiuose renginiuose). Buvo Kraštotyros draugijos Klaipėdos miesto skyriaus tarybos pirmininkas. Su kitais pateikė pasiūlymų dėl miesto gatvių, aikščių ir skverų, mokyklų pavadinimų

(pvz., Montės gatvė apie 1960 m. Nausėdo iniciatyva pavadinta Herkaus Manto vardu).

Jis rinko ir paskelbė daug įvairių duomenų apie Klaipėdos kraštą, parašė apie 200 straipsnių iš Rytprūsių ir Klaipėdos krašto kultūros, švietimo istorijos, mokinių, mokytojų, auklėjimo bei mokyklų istorijos klausimais, rašė apie Mažosios Lietuvos žymius veikėjus M. L. Rėzą, V. Kalvaitį, J. Žilių-Jonilą, A. Bruožį, F. Kelkį, Vydūną, A. T. Kuršaitį ir jo žodyną, S. Dachą, K. Jurkšaitį, E. Jagomastą ir kitus, rūpinosi jų atminimo išsaugojimu.

Šią Nausėdo veiklą ribojė sovietinės okupacijos laikų nuostatos, politinės sąlygos. Jis kūrė eilėraščius, dalis jų pateikta jo poezijos rinkinyje „Saulėlydžio žaros“ (Klaipėda, 1991), už kurį Nausėdai (po mirties) suteikta Ievos Simonaitytės literatūrinė premija.

Žymesnieji jo eilėraščių ciklai: „Monologai apie Herkų Mantą“; „Dedikacija pirmajai knygai“; „Tau karštai dėkoju, Donelaiti“; „Kanonai Vydūnui“; „Eilėraščiai apie Liudviką Rėzą“. Išvertė į lietuvių kalbą J. V. Gėtės, F. Šilerio, H. Heinės eilėraščių, germanų herojinį epą „Nybelungų giesmė“ (išl. 1980). Buvo pradėjęs versti germanų tautų epą „Gudrūna“ (išl. 2002) bei šiaurės germanų epą „Eda“, tačiau su-trukdė lageryje nualinta sveikata. Klaipėdos universiteto mokslinei bibliotekai paliko savo retų knygų kolekciją.

Knygos sudarytojų informacija

Į Amžinybę palydėjome Rambyno dainių Eugenijų Skipitį

Netekome poeto, žurnalisto, menininko, Rambyno dainiaus Eugenijaus Skipičio (1951.04.02-2023.08.20). Rugsėjo 23-ąją amžinojo poilsio jis atgulė Bitėnų-Užbičių kapinaitėse. Jo draugai ir bendražygiai pastebi, kad velionis buvo to krašto dainius, apdainavęs Mažąją Lietuvą šiapus ir anapus Nemuno, išbraidęs Rambyno papročius, prakalbinęs šimtus žmonių, atradęs tolimiausiuose vienkiumuose savo straipsnių herojus. Jo žodžio grakštumas, minties polėkis, sumišęs su gėla ir amžinu rūpesčiu dėl Tėvynės buvo ne tušti žodžiai.

Pagėgių savivaldybės Vydūno viešosios bibliotekos bendruomenė pažymi, kad velionis savo įvairiapusių talentu, meilės ir pagarbos tautos praeičiai, Pagėgių krašto bei Mažosios Lietuvos kultūrai kupina veikla, savo vertingu dvasiniu palikimu palieka gilų šviesų išpaudą visų mūsų širdyse.

Eugenijus Skipitis gimė 1951 m. balandžio 2 d. Šeduvoje (Radviliškio raj.). Mokėsi Kauno Stepo Žuko taikomosios dailės technikume. Dirbo reklamos agentūrose ir spaudoje. 1998-2004 m. ėjo kultūrologo pareigas Rambyno regioninio parko direkcijoje. 1998-2006 m. buvo Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejaus muziejininkas. Mažosios Lietuvos paveikslų sodo, 2003 m. įkurto šio muziejaus teritorijoje, idėjos autorius.

2004-2006 m. jis dirbo politikos, visuomenės ir literatūros laikraščio „Lietuvos žinios“ korespondentu Tauragės apskrįčiai, vėliau tęsė žurnalistinę veiklą dirbdamas nepriklausomo Tauragės miesto ir rajono laikraščio „Tauragės kurjeris“ korespondentu Pagėgių krašte. Eugenijus Ski-

pitis rengė kultūros paveldo aktualizavimui skirtą šio leidinio priedą „Praeities vaivorykštė“.

Jo publikacijos taip pat skelbtos įvairiuose leidiniuose: „Būdas žemaičių“, „Draugas“, „Lietuvos evangelikų kelias“, „Lietuvos muziejai“, „Liuteronų balsas“, „Naisių žemė“, „Rambynas“, „Šilokarčema“, „Tauragės žinios“, „Valstiečių laikraštis“, „Voruta“, Vilniaus universiteto bei Lietuvos mokslų akademijos parengtoje ir 2006 m. išleistoje knygoje „Mažosios Lietuvos kultūros paveldas“.

Eugenijaus Skipičio biografija, parengta Vytauto Kaltenio, 2009 m. skelbta Mažosios Lietuvos enciklopedijos 4-ajame tome, o autobiografija ir pokalbiai su šiuo kūrėju publikuoti Benjaminio Kondrato knygų serijos „Kūrėjų pėdsakais“ 7-ojoje dalyje „Pagėgių kraštas“ (2011 m.). 2006 m. drauge su žmona Giedre jis parengė Martyno Jankaus muziejaus veiklos 25-mečiui dedikuotą leidinį „Martyno Jankaus muziejus Bitėnuose“.

Eugenijaus Skipičio poezija skelbta Tauragės apskrities literatūrai kūrybos almanache „Esame“ (2008 m.), Tauragės krašto ir Tilžės (dab. rus. Sovetsk) draugijos „Rostok“ rašytojų kūrybos ir vertimų rinkinyje „Poezija neturi sienų“ (2014 m.). Autoriaus tekstais praturtintas leidinys „Rambyno regioninis parkas“ (2003 m.), Lietuvos evangeliškos bažnytinės muzikos sandraugos 2008 m. metraštis bei doc. dr. Vacio Bagdonavičiaus sudaryta Vydūno palaikų perlaidojimo 25-mečiui skirta knyga „Mažosios Lietuvos panteono tapsmas“ (2016 m.).

Eugenijus Skipitis buvo Tauragės fotografų klubo „Fotojūra“ narys. Mociškiuose, Bitėnuose,

Pagėgiuose surengtos fotografijos darbų parodos, dalyvauta šio klubo parodoje Karaliaučiuje. Šio fotomenininko fotografijos papuošė Šilutės rajono savivaldybės Fridricho Bajoraičio viešosios bibliotekos parengtą fotoalbumą „Šilutė. Potvynis ir jo žmonės“ (2008 m.) bei Tauragės fotografų klubo „Fotojūra“ 10-mečiui skirtą fotoalbumą „Be pavadinimo“ (2012 m.).

2006 m., drauge su žmona Giedre Skipitiene, „už Martyno Jankaus gyvenimo ir veiklos propagavimą bei jo vardo muziejaus veiklos organizavimą“ apdovanotas Ievos Jankutės įsteigta Martyno Jankaus kultūros paveldo premija.

2016 m. „už Pagėgių krašto garsinimą ir kultūros sklaidą šalyje bei užsienyje, asmeninės kūrinijos originalumą publicistikos, fotografijos bei dailės darbuose, gražių sumanymų įgyvendinimą, už pėdas, išpaustas Pagėgių krašto visuomeniniame gyvenime, meilę kraštui ir jo žmonėms“ Eugenijui Skipičiui suteiktas „Pagėgių krašto garsintojo“ vardas ir įteikta Jūratės Caspersen įsteigta premija.

Eugenijaus Skipičio gyvenimo ir nuveiktų darbų panorama – plati, svari, svarbi bei neužpustoma laiko. Šis kultūros didžiavyris amžiams išliks Pagėgių krašto širdy ir atminty.

DŽ informacija

